ՔԱՌԱՍՈՒՆԶՕՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 ռուբլի. ամսական 85 կոպ.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Соломоновская ул., № 21.
Tiflis, Rédaction „Mschak"
Խմբագրատան տելեֆոն № 2—53.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից)
Ցայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզվով
Ցայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20—10 կոպ.
Տպարանի տելեֆոն № 67.

ՄՇԱԿ

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ».
TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՅ ՎԵՐՋԸ 4 ՌՈՒԲԼԻ
Բաժանորդագրութիւնն ընդունվում է իւրաքանչիւր ամսի 1-ից սկսած։
Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաև հին հասցէն և 40 կ. նամականիշ։
ՀԻՆ ՀԱՍՑԷՆ և 40 կ. չուղարկողների խնդիրները՝ հասցէն փոխելու վերաբերմամբ՝ ԿԸ ԹՈՂՆՎԵՆ ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ։

Ցայտարարութիւնների համար պիտի վճարել՝ I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին (պետիտ)—20 կ., IV երեսի վրա—10 կոպէկ։
ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ
ԿԻԵՎԻ ԿՈՆՍԵՐՎԱՏՈՐԻԱՆ
ՓՈԽԱԴՐՎՈՒՄ Է ՌՕՍՏՕՎ ԴՕՆԻ ՎՐԱ
Ընդունելութեան քննութիւնների սկիզբը սեպտեմբ. 21-ից, իսկ պարապմունքները՝ սեպտեմբերի 28-ից։
ԽՆԴԻՐՆԵՐԻ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՎՈՒՄ Է ԿՈՆՍԵՐՎԱՏՈՐԻԱՅԻ ԴԻՒԱՆԱՏԱՆԸ ՆԻԿՈԼԱԵՎՍԿԱՅԱ ՓՈՂ. 106 (անկիւն Մեծ-Հրապարակի)։
տո. (շ.) 649. 2—1

ԹԻՖԼԻՍԻ ԱՐՀԵՍՏԱՒՈՐԱՑ ԿԼՈՒԲ
Կիրակի, սեպտ. 20-ին
Թիֆլիսի Արհեստաւորաց Կլուբի Աւագների խորհրդի նախաձեռնութեամբ
ԿԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՎԻ
ՋԲՕՍԱՆՔ
ՅՕԳՈՒՏ ՀԱՅ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐԻ
Այգում տեղի կունենայ զանազան խաղեր, տեղական պարեր՝ ազգային տարազով, ներկայացում ռուսերէն, հայերէն և վրացերէն լեզուներով, եւրոպական և ասիական երաժշտախմբեր, սինէմատոգրաֆ։
Մուտքի վճարն է՝ երեխաների համար 15 կ., չափահասների համար՝ 25 կ.։
Սկիզբը ցեր. ժամը 3-ին։
Թ. Ա. Կ. Աւագների Կլուբ
(շ. կ.) տո. 643. 3—1

ԲԺԻՇԿ
Շուշանիկ Նարաքեան
(Մասնագէտ կանանց հիւանդութիւնների և մանկաբարձութեան)
Վերադառնալով հանքային Ջրերից՝ վերսկսել է հիւանդների ընդունելութիւնը։
Ընդունում է ամէն օր՝ (առ. ժ. 1—2. (եր. ժ. 4—6.
Հասցէն՝ Սօլօլակ, Բոլշչևսկայա փ. № 1. Հեռախօս 10—58.
(ն. հ. կ.) տո. 634. 100—3

ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱՐԱՆ ԵՒ ԼԱԲՈՐԱՏՈՐԻԱ
ԿԵՕՆՃԵԱՆ ԱՄՈՒՍԻՆՆԵՐԻ
Պլոմբ—ոսկուց, արծաթից, փարփորից և այլն։ Ատամի հեռացումը առանց ցաւի։ Արհեստական ատամներ ոսկուց (առանց բիմքի) և կաուչուկից՝ կատարելագործված մեթօդով։
Ընդուն. 10—2 առաւ. 4—7 երեկ. Լերմոնտովսկայա փողոց № 1. Մուտքը պէրէուլկից։
(ա. օ.) տո. 515. 100—29

Եռլիճի խամալատանի
ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Գ. Գ. ՄԵՀՐԱԲԵԱՆՑ
ՆԵՐՔԻՆ հիւանդութիւնների ընդունելութիւն. առանձնապէս կրծքի, թոքերի, ԹՈՔԱԽՏԻ և սրտի. բժշկութիւն նաև խառն ՏՈՒԲԵՐԿՈՒԼԻՆՆԵՐՈՎ, արհեստական ՊՆԵՎՄՈԹՈՐԱՔՍՈՎ։ Թոքերի և սրտի, նաև ուրիշ օրգանների քննութիւնը և լուսանկարելը լուսաւորված ՌՕՆՏԳԵՆԵԱՆ ՃԱՌԱԳԱՅԹՆԵՐՈՎ։ Ամէն օր 9—1 ժամ. ցեր. և 5—7 ժամ. երեկոյեան։ ՉՔԱՒՈՐՆԵՐԻՆ առ. ժ. 9—10 ՁՐԻ։ Бебутовская, 23. тел. 7—29
տո. (ա. օ.) 504. 100—38

ԿՈՄՍ Ի. Ի. ՎՈՐՕՆՑՕՎ-ԴԱՇԿՈՎԻ ՄԵԿՆԵԼՈՒ ՇՈՒՐՋԸ

Հրաման Նորին Կայսերական Մեծութեան Կովկասի փոխարքայական կառավարութեան

16 սեպտեմբերի, 1915 թ.

Սրանից 10 տարուց աւելի առաջ մտնելով Կովկասի շրջանի կառավարութեան մէջ հասարակական տրամադրութիւնների խառնակ ժամանակ, ազգաբնակութեան արած իմ դիմումի մէջ ես վստահութիւն յայտնեցի կովկասցիների հաւատարիմ հպատակութեան մասին Թագաւոր Կայսրին, որի համար տեղացի բոլոր ժողովուրդները միատեսակ մօտիկ են և թանգ, և հնարաւորութեան չափ լիակատար խաղաղութիւն մտցնել շրջանի յուզված կեանքի մէջ, յոյս ունենալով ժողովրդական իմաստութեան և ազգաբնակութեան՝ առանց կրօնի և ազգութեան խտրութեան՝ բարեմիտ մասի աջակցութեան վրա։ Այդ յոյսը չը խաբեց ինձ, և Կովկասի ազգաբնակութիւնը իմ վստահութեանը պատասխանեց վստահութեամբ։ Շնորհիւ դրա ինձ աջողվեց շուտով հանգստութիւն մտցնել երկրում, որով և հնարաւորութիւն եղաւ խաղաղ և արդիւնաւէտ զարգացման համար կեանքի մտցնել անհրաժեշտ միջոցներ։ Դժբաղդաբար ինձ չաջողվեց իմ բոլոր մտադրութիւնները այդ ուղղութեամբ հասցնել մինչև վերջը։ Իմ աշխատանքը՝ Կովկասում մասնաւոր սեփականութիւն հաստատելու վերաբերմամբ, երկրագործական հաստատ ճանապարհով, հաստատել զեմստվային հիմնարկութիւններ երկրի մէջ, վերակազմել դատարանը, հիմնել բարձրագոյն դպրոց և Անդրկովկասի կենտրոնը՝ Թիֆլիսը ուղիղ երկաթուղագծով միացնել Ռուսաստանի սրտի հետ՝ կովկասեան լեռնաշղթայի միջով՝ մնացին անկատար, գլխաւորապէս մեր հայրենիքին վիճակված ծանր պատերազմի հետևանքով։ Բայց ես հաստատ յոյս ունեմ, որ Կովկասի ազգաբնակութիւնը մօտ ապագայում, պատերազմական փոթորիկն անցնելուց յետոյ, կը տեսնի երկրի համար այդ կենսական, անհրաժեշտ միջոցները իրականացած։

Այդ յուսով, հոգեկան ցաւով թողնելով ինձ սիրելի Կովկասը, ես պահանջ եմ զգում դիմել բոլոր ժողովուրդներին և տարածել ազգաբնակութեան բոլոր շերտերին իմ հրաժեշտի ողջոյնով։

Սրտագին շնորհակալ եմ բոլոր անձերից և հիմնարկութիւններից բազմիցս անգամ ինձ ցոյց տուած վստահութեան և բարեացակամութեան նշանների համար, որոնք երբէք չեմ մոռանայ, և օրհնված երկրին անկեղծօրէն ցանկանում եմ լիակատար ծաղկումն նրա բնական, հոգևոր և ֆիզիքական ույժերի և միջոցների։

Գեներալ-ադիւտանտ՝
կոմս Վորոնցով-Դաշկով

—

Երէկ Բորժոմից Թիֆլիս ժամանեց նախկին փոխարքայ կոմս Վորոնցով-Դաշկով։ Հէնց նոյն օրը տեղի ունեցան ընդունելութիւններ։ Առաւօտեան ժամը 11-ին ընդունվեցին զինուորական պաշտօնեաները, իսկ ցերեկ. ժամը 4-ին քաղաքացիականը։ Այսօր, սեպտ. 17-ին, առաւօտեան ժամը 11-ին կոմսը կընդունի քաղաքագլխին, քաղաքային վարչութեան անդամներին և իրաւասուների կազմը։

—

Կոմս Վորոնցով-Դաշկովին ներկայանալու համար պատգամաւորութիւն է եկել Երևանից և Ալէքսանդրոպոլից։

—

Բագուի քաղ. դուման իր վերջին նիստում, նախկին փոխարքայ կոմս Վորոնցով-Դաշկովի Կովկասից հեռանալու առիթով, որոշեց կոմսին ընտրել Բագուի պատուաւոր քաղաքացի և Պետրոգրադի կամ Կիևի պօլիտեխնիկումում հաստատել երկու թոշակ 500 ռուբլով այն պայմանով, որ պէտք, եթէ բարձրագոյն դպրոցներ փոխադրվեն Բագու կամ Թիֆլիս, այդ թոշակներն էլ փոխադրվեն նոյն քաղաքները։ Որոշվեց նաև Բագուի Կրասնովոդսկայա փող. վերանուանել կոմսի անունով։ Այդ առիթով քաղաքագլխի հեռագրին կոմսը պատասխանել է հետևեալ հեռագրով. «Յայտնում եմ Բագուի քաղ. դումային հաղորդեք իմ խորին շնորհակալութիւնը սիրալիր ողջոյնի, արտայայտուած զգացմունքների և բարեմաղթութիւնների համար, որոնք ինձ ուղարկեցին։ Խնդրում եմ ձեզ և ընտրված պատգամաւորներին նեղութիւն չը կրել Թիֆլիս գալու Կովկասից մեկնելիս ճանապարհին ես սիրով կունենամ անձամբ շնորհակալութիւն յայտնել ձեզ և քաղ. հասարակական վարչութեանը։ Գեներալ-ադիւտանտ կոմս Վորոնցով-Դաշկով»։

Այս հեռագիրը հետևել է ի պատասխան քաղաքագլխի հետևեալ հեռագրին. «Բագուի քաղ. դուման իր արտակարգ նիստում որոշեց ձերդ պայծառափայլութեանը արտայայտել յարգանքի և շնորհակալութեան խորին զգացմունքներ անխափան բարեացակամ և ուշադիր վերաբերմունքի համար, որ ձերդ պայծառափայլութիւնը միշտ բարեհաճել է ցոյց տալ դէպի Կովկասի հասարակական ույժերը և մասնաւորապէս դէպի Բագուի քաղ. ինքնավարութիւնը։ Կովկասցիներիս մէջ երկար կը յիշվի ձեր 10 տարուց աւելի կառավարման պայծառ յիշատակը։ Բագուի դուման ձերդ պայծառափայլութեանը արտայայտում է նմանապէս իր անկեղծ բարեմաղթութիւնները՝ ցանկանալով ձեզ առողջութիւն և ույժ յետագայ ծառայութեան համար, որ առանձնապէս անհրաժեշտ է մեր հայրենիքին նրա համար նեղ այս ծանր օրերում։ Զեկուցելով դումայի որոշման մասին, խոնարհաբար խնդրում եմ թոյլատրել ինձ և դումայի ընտրած պատգամաւորութեանը Թիֆլիսում ներկայանալ ձերդ պայծառափայլութեանը»։

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻ ԴԷՄ

ՌՈՒՍ-ԹԻՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
15 սեպտեմբերի

ԹԻՖԼԻՍ.—Պաշտօնական։ Կովկասեան զօրաբանակի շտաբի կողմից.

Օլթիի ուղղութեամբ հրացանաձգութիւն է Բարակէտ գաւառի շրջանում։

Մանազկերտի ուղղութեամբ հետախոյզ զօրախմբերի հրացանաձգութիւն է Մերգեմէլի մօտ։

Մնացած զօրաճակատում փոփոխութիւն չը կայ։

ՌԱԶՄԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԴԱՐԴԱՆԵԼՈՒՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
15 սեպտեմբերի

ԼՈՆԴՈՆ.—Պաշտօնապէս հաղորդվում է, որ վերջին գործողութիւնները Դարդանէլում գլխաւորապէս օդային էին երկու կողմից. բացի դրանից ռմբակոծութիւն և ականային կռիւ էր։ Թիւրքական մի փոքրաթիւ զօրագունդ յարձակում գործեց Սուվլի մօտ, զօրաճակատի կենտրոնական մասի աջ կողմի դէմ, բայց առանց դժուարութեան վանվեց հրացանային կրակով։ Թշնամու աէրօպլանները ռումբ նետեցին մեր օդագնացութեան գլխաւոր կենտրոնատեղին, բայց ոչ մի վնաս չը պատճառեցին։ Մեր աէրօպլանները աւերեցին թիւրքական օդագնացութեան սրահը և որոշ վնասներ պատճառեցին Բուրգաս մեկնող նաւերին։ Լոյս սեպտ. 11-ի գիշերը թիւրքերը բաց թողին պահապան-շներին ֆրանսիական մի պահակախմբի դէմ, բայց բոլոր շները հրացանազարկ արվեցին։

Սալոնիկից հեռագրում են, որ դաշնակից զօրքերը ձեռնարկել են վճռական յարձակման Դարդանէլում։ Անգլիացիք բերել են 100,000 նոր զինուոր։

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՏԱՆՋԱՆՔՆԵՐԸ

Համաշխարհային պատերազմին մանր ազգերի վիճակը, որոնք իրանց ազգային անկախութեան համար սուսերը մերկացրին, անհամեմատ վատթարացաւ, քան թէ կարելի էր սպասել։

Հերոսական Բելգիան, ծաղկեալ Լեհաստանը աւերված են։ Թշուառ բելգիացիք և լեհերը ստիպված են թողնել իրանց տներն ու բնակավայրերը և ապաստան ու հովանաւորութիւն փնտռել օտարների մօտ։ Սակայն Բելգիայի և Լեհաստանի սարսափները նսեմանում են այն տանջանքների առաջ, որոնք բաժին են ընկել հայ ժողովրդին։

Օգտվելով այն բանից, որ Եւրոպան այժմ չէ կարող պաշտպան հանդիսանալ հայերի համար, սահմանադրական թիւրք կառավարութիւնը գերման դաշնակիցների ղեկավարութեամբ և աջակցութեամբ իրագործում է հին՝ արիւնոտ ըէժիմի Թիւրքիայի՝ Աբդուլ-Համիդեան արիւնալից օրերի Թիւրքիայի քաղաքական ծրագիրը՝ «Հայաստանը առանց հայերի»։

Ծաղկեալ Հայաստանը դարձրել են աւերակների կոյտերի։ Թիւրք զինուորական իշխանութիւններն իրանց անձնական նախաձեռնութեամբ և կենտրոններից գերման հրահանգիչների հրամանով մաքրում են Հայաստանը հայերից, պատճառաբանելով թէ հայերը ցոյց են տալիս առաջ խաղացող ռուս զօրքերին աջակցութիւն, իսկ իրականում հայ ժողովրդի ջնջումը կատարվում է այն նպատակով, որ մի անգամ ընդմիշտ ազատվեն անիծեալ հայկական հարցից։ Անկարելի է առանց սարսափի ու մորմոքի կարդալ հայ լրագիրները, որոնց մէջ նկարագրված է դժբաղդ ժողովրդի վիճակը, որ դեռ մնացել է իր ծննդավայրում, և թէ այն դժբաղդների, որոնց աջողվեց փախչել քիւրդի կամ թիւրք ասկէրի դաշոյնից։ Կովկասը լցվել է հայ փախստականներով, որոնց վիճակվում է ապրել սովամահութեան և տարափոխիկ հիւանդութիւնների սարսափների տակ։ Երբեք դեռ չէ վիճակվել բազմաչարչար հայ ժողովրդին կրել այսպիսի նահատակութիւն։ Երբեք դեռ գազանացած թիւրքին կամ քիւրդին չէ եղել տրված գործողութիւնների այսպիսի ազատութիւն դէպի Թիւրքական Հայաստանի անզէն խաղաղ ժողովուրդը, որպիսով նրանք ներկայումս օգտվում են կուլտուրական, լուսամիտ գերմանացիների շնորհիւ։ Կարելի էր առաջ բերել հայերի կրած թիւրքական վերջին հալածանքների պատմութիւնից մի ամբողջ շարք աղաղակող փաստեր։ Բաւական է ասել, որ Թիւրքական Հայաստանի ողջ չափահաս արական ազգաբնակութիւնը սրի է քաշված Բարձր. Դռան կարգադրութեամբ, երեխաներն և ջահել աղջիկները յանձնված են քիւրդերի հոգատարութեան, իսկ ծերերն ու կանայք տեղափոխված են Փոքր Ասիա,—որպէս զի մարդ հասկանայ այն սարսափը, որ տիրում է ներկայումս Թիւրքական Հայաստանում։

Միթէ չէ կարելի վերջ տալ անօգնական, անզէն մարդկանց այդ սարսափելի սպանդին։ Միթէ թնդանօթների անհուելի գոռոցը, արեան հոսանքը բթացրին կարեկցութեան և ողորմածութեան զգացմունքները դէպի համաշխարհային եղեռնագործի այդ դժբաղդ զոհերը։ Միթէ հայ ժողովրդի տանջանքի լացն ու կոծը չեն հասնում չէզոք պետութիւնների հասարակական կարծիքի ականջին, որոնց ներկայացուցիչների միջոցով համաձայնութեան պետութիւնները կարող էին թեթևացնել թիւրքահայերի վիճակը։ («Р. У.»)

ՏՐԱՊԻԶՕՆԻ ՀԱՅԵՐԻ ՎԻՃԱԿԸ

Օգոստոս 25-ին Հալէպէն կը հեռագրեն հետևեալը.

«Մեսաջերօ» լրագիրը կը հրատարակէ Տրապիզոնի ընդհանուր հիւպատոս տիար Կոռինիի հետ ունեցած մէկ տեսակցութիւնը, որ Հռոմ հասած է բաւական օրէ ի վեր։

Ըստ տիար Կոռինիի, օսմանեան կայսրութեան արդի կացութիւնը յուսահատական է։ Միւսլիման և քրիստոնեայ ժողովուրդները այլ ևս չեն կրնար տանիլ այդ. մինակ գերմանացիներն են, որ կուզեն երկարաձգել կայսրութեան հոգեվարքը, իսկ իրենց երկրին օտարներէ գրաւումովը առաջ խաղաղութեան մը կը ցանկան օսմանցիները։ Ծակատագրապաշտ ժողովուրդը ապստամբելու քաջութիւնը չունի, բայց գերմանացիները և «Միութիւն և Ցառաջդիմութիւն» կոմիտէն կառեն բոլորն ալ։

Ցեաոյ հիւպատոսը խօսած է Տրապիզոն, Էրզրում, Վան, Բիթլիս և Սըվազ վիլայէթներու հայերու կրած հալածանքներու մասին։

Տրապիզոնի վիճակին մէջ, ուր կը գտնուէր տիար Կոռինի, բոլոր հայերը ժանդարմներու ուղեկցութեամբ դէպի ներսերը քշած են յուլիս 24-էն սկսեալ. յետոյ ղըրկուած են աւելի հեռու բնակավայրեր, Միջագետքի մէջ։ Զօրաւ-հինգերորդը մեռած են ճանապարհին անլուր անգթութիւններու ենթարկուելով։ Այս հրամանը Կ. Պոլսէն եկաւ, կեդրոնական կառավարութենէն և «Միութիւն և Ցառաջդիմութիւն» կոմիտէէն։

Տեղական իշխանութիւնները և նոյն իսկ միւսլիման ժողովուրդները փորձեցին ընդդիմանալ և նուազեցնել զոհերու թիւը՝ զանոնք պահելով, բայց ի զուր։ Կ. Պոլսի հրամանները բացարձակ էին և ամէն ոք ստիպուեցաւ հնազանդիլ։ Հիւպատոսը փորձեց միջամտել և ազատել առ նուազն կիները և տղաները։ Ցաջողեցաւ շատեր ազատել, որոնք սակայն կոմիտէէն եկած յատուկ հրամաններուն վրայ միւսներուն հետ խառնուեցան։

Անմեղներու ճշմարիտ կոտորած մը եղաւ այս. բռնութեան անլուր բան մը և յայտնի բռնաբարութիւն մը մարդկութեան ամենէն նուիրական իրաւունքներուն։

Կաթոլիկ հայերը, որոնք միշտ յարգուած են, ի բաց առեալ ջարդի ժամանակները, այս անգամ աւելի գէշ վարմունքի մը ենթարկուեցան, քան միւսները։ Տրապիզոն բնակող 14,000 հայերէն, լուսաւորչական, կաթոլիկ կամ բողոքական, որոնք երբէք խռովութեան կամ անկարգութեան պատճառ չեն եղած, կը մնար միայն 100 հոգիի չափ հիւպատոսին մեկնած ժամանակը, յուլիս 24-ին։

Տիար Կոռինի կը հաւաստէ, որ մէկ ամսի ժամանակամիջոցին, ինք ներկայ գտնուեցաւ սոսկալի տեսարաններու, անմեղներու խմբովին մահապատժի ենթարկուելուն։ Հիւպատոսարանի պատուհաններուն առջևն կանցնէին հայերու երկար շարքեր՝ օգնութիւն աղերսելով, ինչ որ անկարելի էր տալ 15,000 զօրքերու, հազարաւոր ոստիկաններու և «Մ. և Ցառաջդիմութիւն» կոմիտէի կազմած կամաւոր խմբերու հսկողութեան տակ գտնուող քաղաքի մը մէջ։ Աւերումի, արցունքներու, անէծքի, անձնասպանութեան, յանկարծական խելագարութեան, փողոցներու մէջ հրացանաձգութեան, գիւղերու և տուներու հրդեհներու տեսարանները անկարելի է նկարագրել. հարիւրաւոր դիակներ կը գտնուէին փողոցներուն մէջ ամէն օր. կիներ բռնաբարել, տղաներ վերցնել իրենց ընտանիքներէն միմիայն մէկ շապիկով, տեղաւորել զանոնք նաւակներու մէջ և խեղդամահ ընել Սև ծովին կամ գետերուն մէջ՝ Թիւրք տիրապետութեան պատմութեան մէկ նոր էջի միջադէպներն են։

Հիւպատոսը յարած է. «Երբ մէկը ամիս մը շարունակ ներկայ կը գտնուի ամէն օր այսպիսի սարսափելի տեսարաններու և ինքզինք անկարող կը գտնէ բան մը ընելու, կը մտածէ թէ արդեօք բոլոր մարդակերները, աշխարհի բոլոր գազանները Ստամբուլ փախած են։ Նման կոտորածներ ամբողջ քրիստոնէութեան վրէժխնդրութիւնը կը պահանջեն։ Եթէ գիտնային այն ամէնը, ինչ որ ես գիտեմ, այն ամէնը, որ ես տեսած եմ աչքերովս ու լսած եմ ականջներովս, տակաւին չէզոք բոլոր քրիստոնեայ պետութիւնները պիտի պարտաւորուէին ոտքի ելնել Թիւրքիայի դէմ, անէծք աղաղակել բարբարոս կառավարութեան և «Միութիւն և Ցառաջդիմութիւն» կոմիտէին դէմ և պատասխանատու համարել աւստրո-գերմանները, որոնք կը թոյլատրեն կամ նոյն իսկ կը հովանաւորեն իրենց օգնութեամբ այնպիսի ոճիրներ, որոնց նմանը չկայ ոչ հին և ոչ նոր պատմութեան մէջ։ Անպատմելի ամօթ և գարշանք մըն է այս»։

(«Արմէնիա»)

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ՌՈՒՍ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՌՈՒՍ-ԱՒՍՏՐԻԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
15 սեպտեմբերի

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ. — Պաշտօնական։ Գերագոյն Զօրահրամանատարի շտաբի կողմից.

Րիգայի և Դվինսկի շրջաններում էական փոփոխութիւններ չը կան։

Դվինսկի շրջանում շարունակվում են թնդանօթաձգութիւնը և կատաղի կռիւները։ Նարօչ գետի հովտում (Վիլէյկա շրջան) մենք կանգնեցրինք թշնամու արշաւը։

Օշմեան երկաթուղուց դէպի հարաւ-

արեւելք գերմանացիներին աջողվեց գրաւել Պաստօեանցէ գիւղը, բայց յետոյ մենք վանեցինք նրան այդտեղից։ Հակառակորդի յամառ յարձակումներն այստեղ վերակավեցին։ Տեղ-տեղ հակառակորդը շարունակում էր զարգացնել մրրկային կրակ։ Միայն գնդերից մինի վրա երէկ թշնամին արձակեց 10,000 ռումբ ծանր թնդանօթներից։

Լարված կռիւ սկսվեց Լիտվա գիւղի շրջանում՝ Բարանովիչի կայարանից դէպի հարաւ-արեւելք։

Պրիպիատայից դէպի հարաւ և Գալիցիայի զօրաճակատի վրա հակառակորդը շատ տեղերում յարձակումներ է գործում մեծ ուժերով։

Ստիր գետի վրայի անցքերի վրա (Կոլկի շրջան) մի քանի ընդհարումներ եղան հակառակորդի զօրաբաժինների հետ։ Յամառ սուինային կռւից յետոյ մենք գրաւեցինք Վորոբիէվկա գիւղի խրամատները՝ Տարնօպոլից դէպի հարաւ-արեւմուտք։ Մարիանկա գիւղի շրջանում Տարնօպոլի մօտ գերմանական մի գումարտակի մէջ սարսափ ընկաւ մեր մի բուռն զօրամասի անակնկալ երեւալու պատճառով։

ՖՐԱՆՍ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼՕ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

13—14 սեպտեմբերի

ՊԱՐԻԶ.—Երեկոյեան պաշտօնական հաղորդագրութիւն.

Արրասից դէպի հիւսիս դրութիւնն անփոփոխ է։ Թշնամին միայն թոյլ կրակ էր շարունակում մեր դիրքերի դէմ։ Այդ շրջանում գերի ընկածների թիւն արդէն 1500-ից անց է։

Շամպանիում կռիւը շարունակվում է անընդհատ։ Մեր զօրքերն այստեղ գրաւում են այժմ գերմանական երկրորդ կարգի խրամատների դիմաց գտնվող զօրաճակատը. Թշնամուց խլված թնդանօթների թիւը 70-ից անցնում է, որոնցից անգլիացիք ձեռք ձգեցին 23-ը։

Արգոններում գերմանացիք երէկ առաջխաղացման փորձ արին, բայց մենք խոյն կանգնեցրինք։ Ֆիլմօրտի մօտ նրանք 4 անգամ յարձակում գործեցին շատ ուժեղ ռմբակոծութիւնից և խեղդող գազեր գործածելուց յետոյ։ Մի քանի տեղում միայն թշնամուն աջողվեց մտնել առաջին շարքի մեր խրամատներին, բայց մեր կրակը ստիպեց նրան ետ քաշվել ծանր կորուստներով։

ԼՈՆԴՈՆ.—Ֆէլդմարշալ Ֆրէնչը տեղեկացնում է.—Երէկ երեկ. ժ. 10-ին Գիւլիւխից դէպի հիւսիս-արեւմուտք մենք վանեցինք թշնամու մի քանի հակայարձակումները և թշնամուն պատճառեցինք ծանր կորուստներ։

Լօօսից դէպի արեւելք մեր առաջխաղացումը շարունակում է զարգանալ. մեր վերցրած գերիների թիւը կազմում է 53 օֆիցեր և 2800 զինւոր։ Բացի դրանից մենք ձեռք ենք ձգել 18 թնդանօթ և 32 գնդացիր։ Թշնամին մեր ձեռքում թողեց մեծ քանակութեամբ ռազմամթերք։

ԱՒՍՏՐՕ-ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

15 սեպտեմբերի

ՀՌՈՄ.—Գլխաւոր բանակից տեղեկացնում են.

Սեպտ. 13-ին մանր ընդհարումներ էին տեղի ունենում Ալախեմոյի հիւսիսային լանջերում, Մալգայի, Սեկոնդօ-Պօստոյի մօտ, Մոնտէ-Կօստոն շրջանում, Պլէցցոյի մօտ և այլն, բայց թշնամին ամենուրեք վանվեց, թողնելով մեր ձեռքում որոշ թիւ գերիներ։ Պլէցցօ հովտում մեր արտիլէրիան ցրեց թշնամու մի զօրամաս։ Ռոմբոնում մենք ռմբակոծեցինք և ցրուցանք արինք թշնամու բանակները, Կարսոյում մեր զօրքերին աջողվեց բաւականին առաջանալ Պետկամոյի ուղղութեամբ և արագութեամբ ամրանալ գրաւած դիրքերում։

ԱՒՍՏՐՕ-ՍԵՐԲԻԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

15 սեպտեմբերի

ՆԻՇ.—Թշնամու մի աէրօպլան սեպտ. 11-ին երեւաց Պօժարեւցի վրա և նետեց 22 ռումբ. սպանվեցին 3 հոգի. ոչ մի վնաս չեղաւ։

Սեպտ. 12-ին թշնամու մի աէրօպլան նորից երեւաց Պօժարեւցի վրա և ռումբեր ձգեց. սպանվեց 1 մարդ։

Միեւնոյն օրը Դրինայի զօրաճակատի վրա թշնամու մի զօրամաս փորձեց անցնել Դրինան՝ Րէչնիկի դիմաց, Վիշեգրադից դէպի հիւսիս, բայց այդ փորձը չաջողվեց։ Զօրաշնիցայի մօտ նոյնպէս թշնամին անաջող փորձ արաւ գետն անցնելու։

ԲՈԼԳԱՐԻԱՆ, ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԸ ԵՒ ՌՈՒՄԻՆԻԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

15 սեպտեմբերի

ԱԹԷՆՔ.—Լրագիրների մեծ մասը յորդորում է Յունաստանի բոլոր քաղաքական կուսակցութիւններին միանալ։

Գերմանական դեսպանը սեպտեմբ. 13-ին ընդունվեց թագաւորից։

ԲՈՒԽԱՐԷՍՏ.—Պահպանողական կուսակցութիւնը յայտարարեց, որ ռումին զօրքի ընդհանուր զօրահանութիւնը ներկայանում է անհրաժեշտ, որպէս զի Ռումինիան չը շրջապատվի Աւստրիայից և Գերմանիայից, իսկ այդ կը զրկէր նրան յետագայում իր ազգային իդէալները իրականացնելու հնարաւորութիւնից։

Պահպանողական կուսակցութեան պարագլուխ Ֆիլիպեսկուն ընդունվեց թագաւորից ունկնդրութեան. այդ տեսակ ունկնդրութիւն ունեցաւ պահպանողական-դեմօկրատական կուսակցութեան պարագլուխ Տակիօնէսկուն։

(Լրագիրներից)

◆ «Р.В.»-ի ասելով, Յունաստանում զէնքի են կանչված 380,000 զինւոր։

◆ «Р.В.»-ն հաղորդում է, թէ գերմանական դիպլօմատիան հաւատացրել է Ֆերդինանդ արքային, որ նա պատերազմից յետոյ կը հռչակվի բիւզանդական կայսր։ Իսկ Թիւրքիան կը ստանայ Եգիպտոսը։

◆ Բեռլինի բուլգարական դեսպան Րիզօվը յայտնել է, որ Յունաստանը և Ռումինիան բարեկամաբար խորհուրդ են տալիս Սերբիային կատարել Բուլգարիայի պահանջները։

◆ Մոսկվայում տեղեկութիւն է ստացվել, թէ դաշնակիցները զօրք են հանել Սալոնիկում։

◆ Լոնդոնի հասարակական կարծիքը յոյս է տածում, թէ Բուլգարիան չի կռուի դաշնակիցների դէմ։

◆ «Б. В.»-ի ասելով Ռումինիան անպայման հանդէս կը գայ Սերբիայի օգտին, իսկ Յունաստանը հանդէս կը գայ Բուլգարիայի պատերազմական գործողութիւններից յետոյ։

◆ «Ֆիգարօն» ասում է, որ դաշնակից նաւատորմը կը գրաւէ Դէդէաղաչը, իսկ Բուրգասը և Վարնան կարող են պաշարվել։ Այն ժամանակ Բուլգարիան կտրված կը մնայ ամբողջ աշխարհից, բացի Թիւրքիայից։

◆ Քառեակ համաձայնութիւնը, վճռելով զօրք ափ հանել Սալոնիկում, նպատակ ունի բարդութիւններ ստեղծել Բուլգարիայում։

◆ Բեռլինի մամուլը յայտնում է, որ Բուլգարիան վերջնագիր է ներկայացրել Սերբիային և որ Ռումինիան ու Յունաստանը մնալու են չէզոք։

◆ Գերմանիայում պաշտօնապէս յայտարարված է, որ Ռադօսլավովը երաշխ է արել քառեակ համաձայնութեան, թէ զօրահանութիւնը, որ հետեւանք է Սերբիայի պատերազմական միջոցների, բնաւ ուղղված չէ քառեակ համաձայնութեան պետութիւնների դէմ։

◆ Լուրերի համաձայն, Վարնայում և Բուրգասում գտնվում են գերմանական սուզանաւեր։

◆ Սոֆիայում երեւան են հանել դաւադրութիւն, որ ուղղված է եղել Ֆերդինանդի դէմ։

◆ Լուրերի համաձայն, Սոֆիայում տեղի են ունենում շատ լուրջ դէպքեր։

◆ Քառեակ համաձայնութեան վճիռը՝ զօրաբանակ ուղարկելու Սալոնիկ՝ ցնցեցուցիչ ազդեցութիւն է գործել Սոֆիայում։

◆ Դաշնակիցները նախազգուշացրել են Բուլգարիային, որ բացի Սալոնիկ զօրաբանակ ուղարկելուց՝ նրանք կը գործադրեն նրա դէմ ազդելու այլ միջոցներ եւս։

◆ Սոֆիայում դաշնակիցների ներկայացուցիչները վերջնականապէս պահանջել են պատասխան, թէ ում հետ հանդէս կը գայ Բուլգարիան։

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

12—14 սեպտեմբերի

ԺԻՏՕՄԻՐ.—Ռովնօ են վերադարձել ոստիկանութիւնը, հեռագիրը և պօստը. հեռագիրներ ընդունվում են Ռովնօ և Լուցկ։

ԼՈՆԴՈՆ.—Այսօր ֆինանսների մինիստր Բարկը նորից տեսակցութիւն ունեցաւ Մակկէնի հետ։

ՊԱՐԻԶ.—Ֆրանսիական զօրքի աջողութիւնների տեղեկութիւնը Ֆրանսիայում ընդունվեց մեծ ուրախութեամբ, բայց և լիակատար հանգստութեամբ։ Հասարակական կարծիքը զարմանալի զսպված է, գիտենալով որ աւստրօ-գերմանացիք տակաւին ջախջախված չեն և որ դաշնակիցները դեռ ահագին ջանքեր ունեն գործադրելու։

ՊԵՏՐՈԳՐԱԴ.—Մոսկվայի զինւորական նահանգապետ գեներալ իշխան Իւսուպովը ամենաողորմածաբար արձակվում է իր պաշտօնից։

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

◆ Տեղեակ շրջաններում հաստատում են, որ Լա-Բասսէի մօտ գերմանացիք կորցրել են մի ամբողջ զօրաբանակ, որից յետոյ նրանք ստիպված են եղել ետ քաշվել։

◆ «М. В.»-ն հաղորդում է, որ գեներալ Կուրօպատկինը կարգվել է գրենադէրեան զօրաբանակի հրամանատար։

◆ Ռիգայի ծոցում գերմանացիք նետել են հինգ ռումբ։

◆ «Б. В.»-ն ասում է, որ Նովօգրադէկից դէպի արեւելք ընկած ճահիճներն արգելք կը լինեն գերմանացիներին արշաւել դէպի Մինսկ։ Ռազմական ընդհանուր դրութիւնը հնարաւորութիւն է տալիս այստեղ պաշտպանել մեր դիրքերը մանր ուժերով։

◆ «Рѣчь»-ը նկատում է, որ Դվինսկի դիրքերի նշանակութիւնն առաջվայ նման մնում է գերակշռող։ Այդ շրջանում թշնամին յոգնել է և գուցէ թէ ձեռնարկել է նոր տեղափոխութիւններ։ Վիլէյկի շրջանում խոշոր ճակատամարտեր են, որոնցից երեւում է, որ հակառակորդը վճռել է նորից վճռական հարուած հասցնել մեզ լայն զօրաճակատի վրա։

◆ Բեռլինում վերջին ժամանակ տեղի են ունեցել մի շարք հրդեհներ։ Այրվել են գազային գործարաններ և քարածուխի մեծ պաշարներ։

◆ «Рѣчь»-ը հաղորդում է, որ զինւորական ռազմագէտները չեն հաւատում, թէ հակառակորդը նպատակ է դրել խոշոր կենտրոններ հասնել, մանաւանդ մինչեւ Մոսկվա, Պետրօգրադ կամ Կիեվ։ Հակառակորդը անկասկած հետամուտ է ընկճել մեր կենդանի ուժը և, չը կամենալով ձեռքից թողնել նախաձեռնութիւնը, ստիպված է գնալ այնտեղ, ուր տանում է նրան իր ետեւից այդ ուժը, նահանջելով առաջուց մշակված ծրագրով։

◆ «Н. В.»-ն ասում է, որ Սարնա-Կովէլ շրջանում և Ստօխոդի մօտ զարգացող մի շարք կռիւները ցոյց են տալիս, որ գերմանացիք այստեղ պատրաստում են խոշոր գործողութիւններ։ Պոլէսիայից դէպի հիւսիս և հարաւ հակառակորդը կռիւները վարում է առանց որեւէ կապի։ Բոլոր ռազմական նշանակութեան կարեւորագոյն կէտերը մեր ձեռքումն են։ Օշմեան շրջանում կռիւների լարվածութիւնը մինչեւ Պրիպետա՝ բացատրվում է նրանով, որ գերմանացիք աշխատում են շուտով վերջ դնել ձախ զօրաթեւի առաջխաղացման։ Այստեղ գերմանացիք չեն մտածում որեւէ շրջապատման կամ զօրագիծը ճեղքելու մասին, այլ ձգտում են մեզ թոյլ չը տալ դիմադրել մեր դիրքերում Վիլէյկի շրջանում։ Թշնամին ջանում է ձեռք ձգել այդ կարեւոր շրջանը և դնել Վիլնայի շրջանում գործող մեր զօրքը դժուարին կացութեան մէջ։ Դվինսկի շրջանում տեղի ունեցող կատաղի կռիւները ցոյց են տալիս, որ գերմանացիների գլխաւոր ջանքերը ուղղված են Դվինսկը գրաւելու։

◆ Գերմանացիք եռանդով զօրք և թնդանօթ են փոխադրում դէպի արեւմտեան զօրաճակատը։

◆ «Ֆորվէրտս» լրագրի խմբագիր Մէյէրը, «Խաղաղութեան մասին» բրօշիւրի հեղինակը, Բեռլինում կալանաւորվել է։ Պատգամաւոր Լիբկնէխտը յանձնվում է դատարանին։

◆ «Ֆորվէրտսը» գրում է, որ Վիլնան գերմանացիներին Գրօդնօյից և Կովնօյից էլ թանկ նստեց։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Տ. ՆԱԶԱՐԵԱՆԻ ՃԱՇԱՐԱՆԻ ՕԳՏԻՆ

Ստացանք Թիֆլիսում, մի ամից 25 ր.։

ՑՈՒՑԱԿ

Նոր Բուխարայի նուիրատուների
(Յօգուտ հայ կամաւորների և հայ փախստականների)
(Տես «Մշակ» № 179)

Եղբարք Տէր-Յակոբեաններ, Դանիէլ Խուրշուդեան, Սամսոն Ազրիեան, Եփրատ ընկերութիւն, Եսայի Թովմասեան, Սերգէյ Շահնազարեան, Նիկոլայ Օվչեան և Իսահակ Գավլով 5-ական ր., Հայկ Աֆրիկեան, Արտէմ Շահնազարեան, Աստուածատուր Դովլէթեան, Ղեւոնդ Մարտիրեան, Ալէքսանդր Յարութիւնեան, Ավանէս Մարտիրեան, Տրդ. Հայրապետեան, Արիստակէս Յակոբեան, Տիգրան Տէր-Օհանեան, Սամսոն Բաղդասարեան, Նիկոլայ Բաղդասարեան 3-ական ր., Ամիր Հայրապետեան, Ավանէս Շիրվանեան, Ավանէս Խաչատուրեան, Գերասիմ Նազարեան, Եփրեմ Մարտինեան, Ռուբէն Թորոսեան 3-ական ր., Նիկոլայ Գրիգորեան, Միքայէլ Սարգիսեան 1 ր. 50-ական կ., Սիմէօն Ջիհանով, Առաքել Թոմասեան, Շամիր Աբրահամեան, Աւետիս Օհանեան, Սարգիս Աբրահամեան, Աթանէս Այդինեան, Հայրապետ Գրիգորեան, Հայրապետ Թոմասեան, Սահի Գրիգորեան, Մարգարա Բաբաեան, Ներսէս Առստամեան, Միքայէլ Դանիէլեան, Խալֆա Մելիքեան, Աւետիս Բաղդասարեան, Բախշի Շիրվանեան, Մովսէս Ղազարեան, Համբարձում Սաֆարեան, Միքայէլ Ալիքեան 1-ական ր., Երուանդ Նազարեան, Ամբակում Բաբաեան, Արշակ Քոչարեան, Աբրահամ Լալայեան, Ավանէս Ասրիեան, Խաչի-տաբեր 50-ական կ.։ Ընդամենը 109 ր., որպիսի գումարից, ըստ ցանկութեան դրամն ուղարկողների, յօգուտ կամաւորների յատկացված է 50 ր., իսկ յօգուտ հայ փախստականների 59 ր.։

ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐԻ ՎԻՃԱԿԸ

Պետ. Դումայի անդամ Միք. Պապաջանեան հեռագրում է, որ Մեծ Իշխանուհի Տատիանա Նիկոլաեւնայի կոմիտէտը Պետրօգրադի հայոց կոմիտէտի տրամադրութեան տակ է դրել միանուագ 10,000 ր. և ամսական 10,000 ր. է բաց թողնելու սանիտարական-սննդական խմբեր կազմելու, որոնք այս օրերս ուղարկվելու են Երեւանի

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԱՂԷՏԻ ԵՒ ՏԱՐԱԳԱՆՔԻ ԱՇԽԱՐՀԻՑ

(Այց Թիւրքահայ փախստականներին)

III

Այժմ առաջնորդենք ընթերցողներին դէպի մի քանի վիճակագրական մանրամասներ, որոնք նոյն ծաւալով լոյս չեն տեսել մինչեւ այժմ հայ թերթերում։ Թւական տեղեկութիւնները անձամբ հաւաքել եմ գործին գլուխ կանգնած հաւաստի աղբիւրներից՝ Բագրատ եպիսկոպոսից, բժիշկ Հ. Օհանջանեանից, Յով. Թումանեանից, իսկ Երեւանի համար Խորէն եպիսկոպոսից, որոնց սիրալիրութեան համար յայտնում եմ հրապարակով խորին շնորհակալութիւն։

. . . .

. . . . Ներկայ դէպքում չէ կարելի երաշխաւորել թւերի մաթեմատիկական ճշտութեան համար։ Այնուամենայնիւ մի քանի թւերի նկատմամբ եղած «աւել-պակասը» չէ խանգարում մեզ ճանաչելու բուն իրականութիւնը իր մօտաւոր ճշտութեամբ։

Նախ փախստականների թւի մասին։ Սրանց բոլորի մաքսիմում թիւը հաշւում էին 200,000, որոնցից 50-60 հազար եկել են Մանազկերտից և հարեան գաւառներից (գաղթը առաջին գաղթն է); իսկ 120,000 հոգի (ոմանց կարծիքով 140,000) եկել են Վանից և շրջակայքից։ Ձմեռվայ գաղթից մնացել էր արդէն մեր երկրում մօտ 21,700 հոգի։ Փախստականները ցրված ու տեղաւորված են մօտաւորապէս այսպէս. Էջմիածնում 32,000, շրջակաները 14,000—15,000, Երեւանում 20,000, շրջականները 15,000—20,000, Ալէքսանդրապոլում 20,000, Իգդիր և շրջակայքը՝ 15,000—18,000, վերադարձել են հայրենիք (Վան և Ալաշկերտ) 20,000-ից աւելի փախստականներ։ Մնացածները ցրված են Կովկասի զանազան կողմերը։ Ի հարկէ, այդ տեղաւորումները չեն պահպանում մշտապէս իրանց սկզբնական թւական չափերը, այլ ենթակայ են փոփոխութիւնների, ամենից առաջ հէնց մահացութեան դէպքերի շնորհիւ։

Բնորոշ է այն հանգամանքը, որ փախստականների մէջ 70%-ը կազմում են կանայք, իսկ երեխաների մէջ, ընդհակառակը, 60%-ը արական սեռից է։ Առաջին փաստը բացատրվում է նրանով, որ զինւորական ծառայութեան եւ յատկապէս տղամարդկանց կոտորածների պատճառով՝ խոշոր չափերով նւազել է տղամարդ տարրը, և եթէ Վանում ևս կատարած լինէր գաղթից առաջ, նոյն իսկ 20%-ի չէր հասնի տղամարդկանց մասնակցութիւնը փախստականների մէջ։ Երկրորդ փաստը (60% արական սեռի երեխաները) բացատրվում է նրանով, որ առ հասարակ արեւելեան կամ կուլտուրապէս յետամնաց ժողովուրդների մէջ արական սեռը աւելի է աճում, քան իգականը։ Եւ որովհետեւ երեխաների կոտորածի դէպքում սեռի խտրութիւն չեն դրել, ինչպէս հասակաւորների նկատմամբ է եղել, ուստի արականի թւական գերազանցութիւնը պահպանվել է այնտեղ։

Երեխաների ապաստարանում (ճեմարանի շէնքութեան մէջ) եղել են սկզբում (Մանազկերտի գաղթից յետոյ) 350 երեխաներ։ Յուլիսի 28-ից սկսած, երբ հետզհետէ կուտակվում են Վասպուրականի փախստականները, արագութեամբ աճում է նաեւ ապաստանվող երեխաների թիւը, հասնելով 700 ի, ապա 1500 ի, 3500-ի և 3700-ի։ Ամենաբարձր թիւը եղել է 7000 (ըստ ուրիշ աղբիւրի նոյն իսկ 8000—10,000)։ Բայց այդ բարձրութեան վրա չէ մնացել թիւը. երեխաները համախմբվել և ապա ցրվել կամ ուղարկվել են զանազան կողմեր՝ կամ իրանց ծնողների հետ միասին և կամ քաղաքների ու կազմակերպութիւնների ապաստարանների համար։ Մինչեւ օգոստոսի 26-ը ցրվել էին ահագին թւով երեխաներ և մնացել էին ընդամենը 2850 երեխաներ, որոնցից ուղարկվել են՝ Բագու 350, Դիլիջան 250—300, Ախալցխա 100, Թիֆլիս մօտ 600 և այլն։ Առ 1-ն սեպտեմբերի մնացել էին ճեմարանի շէնութեան մէջ մօտ 200 երեխաներ։ Զը մոռանանք մահվան դէպքերը՝ աւելի ու աւելի մեծ նորմաներով, որոնք իրանց հերթին մշտապէս նւազեցնում էին երեխաների ընդհանուր քանակը։ Դժբաղդաբար իմ աղբիւրները չը կարողացան երեխաների մահվան դէպքերի վերաբերեալ ճիշդ թւական տւեալներ հաղորդել ինձ։ Աւելացնենք, որ բացի վերոյիշեալ թւերից Մոսկվայի կոմիտէտի երկու որբախնամ ապաստարանները (գիւղի ծխական դպրոցներում զետեղված) տեղաւորել էին առաջին մէջ 100, երկրորդի մէջ 75 երեխաներ, իսկ նոյն կոմիտէտի երեխաների հիւանդանոցը ունէր մօտ 70 հիւանդ երեխաներ, որոնք զգալի արագութեամբ մեռնում էին։ Զը մոռանանք այստեղ աւելացնել, որ թերթերում յաճախ յիշվող որբանոց, որբեր և այլ խօսքերը չեն համապատասխանում իրականութեան. զուտ որբեր եղել են միայն 500 երեխաներ՝ 3500-ի մէջ։

Անցնենք այժմ ամենավիրաւոր կէտին՝ մահացութեան դէպքերին փախստականների մէջ։ Այն հիւանդութիւնները, որոնք, գլխաւորապէս, մասսայօրէն հնձում էին իրանց զոհերը փախստականների մէջ, կազմում էին՝ դիզենտերիա, տիֆ, վերջերս նաեւ խոլերա. այնուհետեւ մահացութեան դէպքեր նաեւ սովից, մանաւանդ սկիզբներում։ Մեռնողների թւերի մասին հեռագրական սխալ տեղեկութիւններ յաճախ լոյս են տեսել թերթերում։ Աւելի ճշգրիտ գաղափար տալու համար՝ ոչ միայն մահվան դէպքերի, այլ և մահացութեան պրոցեսի աստիճանական զարգացման մասին, վերցնենք մի ամբողջ ամսվայ քրօնիկոնը՝ յուլիսի 28—28-ը օգոստոսի. այսինքն վերջին հասանքից սկսած մինչեւ Էջմիածնում խմբված փախստականների ծայրայեղ յուսահատական դրութիւնը։ Ահա այդ թւերը.

Ամսաթիւ		Մեռնողների թիւը	
Յուլիսի	28-ին	33	հոգի
»	29 »	54	»
»	30 »	96	»
»	31 »	92	»
Օգոստոսի	1-ին	104	հոգի
»	2 »	93	»
»	3 »	11[illegible]	»
»	4 »	121	»
»	5 »	117	»
»	6 »	112	»
»	7 »	120	»
»	8 »	126	»
»	9 »	117	»
»	10 »	90	»
»	11 »	129	»
»	12 »	139	»
»	13 »	135	»
»	14 »	165	»
»	15 »	105	»
Օգոստ.	16-ին	90	հոգի
»	17 »	100	»
»	18 »	124	»
»	19 »	99	»
»	20 »	102	»
»	21 »	135	»
»	22 »	168	»
»	23 »	204	»
»	24 »	234	»
»	25 »	280	»
»	26 »	300	»
»	27 »	348	»
»	28 »	354	»

Փախստականների մի ամսեայ մահացուցակն է այս, որ կարիք ունի մի քանի պարզաբանումների։

Մինչեւ օգոստոսի 15-ը վերոյիշեալ մահացուցակը վերաբերում է թէ Վաղարշապատում ցրված և թէ Էջմիածնի վանքում (Վանքի և ճեմարանի բակերում, Ներսիսեան լճի մօտ և անտառում) խմբված փախստականներին, իսկ օգոստ. 15-ից յետոյ հաշւված են միայն վանքի փախստականների շրջանում եղած մահվան դէպքերը։ Ճիշդ է, Վաղարշապատ գիւղում և փախստականներն են փոքրաթիւ և մեռնողների թիւն է չնչին։ Բայց եթէ ի նկատի ունենանք այն հանգամանքը, որ մի կողմից քանի գնում, այնքան փախստականներից ոմանք, մանաւանդ վերջերս, տեղափոխվում էին վանքի սահմաններից դէպի գիւղի շրջակայքը, միւս կողմից վանքի փախստականների այդ հետզհետէ նուազող քանակի մէջ խոշոր չափերով անում էին մահվան դէպքերը, այն ժամանակ էլ աւելի զարհուրելի և չարագուշակ նշանակութիւն են ստանում վերոյիշեալ թւերը։

Ամբողջ ամսվայ մէջ (յուլիսի 28 մինչեւ օգոստ. 28-ը, ընդամենը 32 օր) մահվան մանգաղը հնձել, տարել է ոչ պակաս քան 4597 դժբաղդ զոհեր. դա կազմում է օրական միջին թւով մօտաւորապէս 144 մահվան դէպքեր, իսկ տոկոսական աճումը կազմում է՝ 970%, մի անլսելի աճում այնքան կարճ ժամանակամիջոցում։

Մահացութեան դէպքերի ամբողջ միամսեայ քրօնիկան ցոյց է տալիս, որ միջնակ տատանումները թէև կան, բայց չնչին են. իսկ աճումը, մանաւանդ օգոստոսի 20-ից սկսած, անընդհատական խոշոր չափերով։ Ինն օրվայ ընթացքում (օգոստոսի 20—28), օրինակ, մահվան դէպքերը աճել են 246%-ով, գերեզման իջեցնելով 2135 հոգի, միջին թւով օրական՝ 236 հոգի։ Բայց այդ աստիճանացոյցը բաւական չէ միայն՝ փաստի ամբողջ ահռելիութիւնը պատկերացնելու համար։ Մենք ասացինք վերեւ, որ օգոստոսի կէսից սկսած մահացուցակը վերաբերում է բացառապէս վանքի փախստականներին, չը հաշւելով գիւղում մեռածները։ Այժմ դրա վրա աւելացրէք, որ նոյն ամսաթւից, մանաւանդ 20-ից սկսած, բաւական թւով ընտանիքներ ցրվում էին վանքից և քաշվում գիւղի շրջակայքը կամ այլուր, իսկ սեպտ. 1-ից սկսած այնքան շատ էին հեռացողները, որ մինչեւ սեպտ. 5-ը մնացել էին 6000 փախստականներ։ Նշանակում է, մի կողմից նուազում էր վանքի փախստականների թիւը (տեղափոխութեամբ), միւս կողմից անգամ այդ նուազած ժողովրդի մէջ աւելի ու աւելի էր աճում մահացութիւնը. վերջինս աճում էր ոչ միայն յարաբերաբար, այլ և բացարձակ։ Ահա որն է ամենից ցաւալին։

Ի՞նչպէս է փախստականների վիճակը Երեւանում։

Բ. Իշխանեան

նահանգը. Պապաջանեանը միաժամանակ հեռագրում է Քաղաքների Միութեան Կովկասի ճիւղի լիազօրին, որ ներքին գործերի մինիստրութեան կից առանձին խորհրդակցութեամբ յատկացվեց 60,000 ր. Թիւրքաց Հայաստանից փախած որբ-երեխաներին օգնութիւն ցոյց տալու համար։

—

Կարմիր Խաչի բժշկական մասի գլխաւոր վարչութիւնը հաղորդում է Քաղաք. Միութեան Կովկասեան Բիւրօյին, որ Կովկասեան ճիւղի լիազօրի միջնորդութիւնը Էջմիածնում լազարէթ բանալու և խոլերային բարակ հաստատելու մասին չէ կարող բաւարարվել։

—

Քաղաք. Միութեան Կովկասեան ճիւղի սեպտ. 14-ի նիստում, փախստականների օգնութեան գործը ընդարձակելու նպատակով, որոշվեց Կաթողիկոսի վեհարանի այն մասը, որ յատկացվում է փախստականների համար, վերածել լազարէթների։ Իսկ ընդհանրապէս ցանկալի համարվեց հիւանդ-փախստականներին, հնարաւորութեան չափ, փոխադրել Երևան, խնդրել Երևանի քաղաքագլխին, որ սա փախստականների համար հիւանդանոց բացի 300—500 մահճակալով, իսկ Կեդրոնական Կոմիտէը դրա համար փող է խնդրում։ Ի գիտութիւն Բիւրօյի հաղորդվեց, որ 150,000 փախստականներից գիւղերում տեղաւորված են աւելի քան 25,000 հոգի, մնացածները կամ տեղաւորված են կամ վերադառնում են հայրենիք։ Զեկուցվեց, որ փախստականներին օգնող Բաքուի կոմիտէը ծրագրում է Էջմիածնում հիմնել բարակներ կոյան փախստականների համար և որ Թիֆլիսում կազմվում է բակտերիոլոգիական խումբ Էջմիածնի համար։

—

Իրաւաբան Ա. Բաբեան, որ քաղաքի կողմից ուղարկվել էր Մոսկվա ներկայ լինելու Քաղաքների Միութեան Համագումարին, վերադարձաւ Թիֆլիս։ Բաբեանը այժմ ուղարկվում է Էջմիածին, ուր նա հսկելու է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի վեհարանը ընդարձակելու գործին, որը յարմարեցվում է փախստականների լազարէթի համար։

—

Աննենֆելդ, 12 սեպտեմբերի

Գերմանական Աննենֆելդ գիւղը ներկայումս դարձել է Գանձակի նահանգ ուղարկվող հայ գաղթականների ընդունարան։ Մինչև օրս 5 խմբերով երկաթուղով եկել են Աննենֆելդ՝ 3216 գաղթականներ։ Քաղաքների Միութիւնը այդտեղ ամսիս 3-ից հիմնել է անդրատու կայան և թէյարան, ուր ամեն օր կերակրվում են 800—1500 հոգի, որոնք տեղաւորված են գերմանական ազատ տներում, ծածկի տակ։ Տեղում հիմնված է Քաղաքների Միութեան հիւանդանոցը 80 մահճակալով։ Հիւանդանոցը գործում է ամսիս 8-ից։ Փախստականները հէնց որ գալիս են, Քաղաքների Միութեան բժիշկն ու ֆելդշէրները քննում են և հիւանդներին տանում հիւանդանոց, իսկ առողջներին ու թոյլերին պահում են ենթարկելով 5-օրեայ կարանտինի. որոնք ստանում են հաց, թէյ և օրը մէջ նաև տաք կերակուր։ Ամսիս 7-ին Գանձակից եկան 7 հոգի աշխատակիցներ, իսկ 9-ին դարձեալ 8 հոգի, որոնք և գաղթականներին խնամելու, կերակրելու աշխատանքը վերցրել են իրանց վրա և տանում են մեծ եռանդով։ Հինգօրեայ կարանտինից յետոյ գաղթականները ուղարկվեցին հետևեալ հայկական գիւղերը՝ Զարդախլու, Բաղաքենդ, Ղազախլու, Ջանհիր, Բարսում, Բարսում և Նաւզգեր. ընդամենը մինչև այժմ տեղաւորված են 2900 հոգի, սպասվում են դարձեալ 5000 հոգի, որոնք տեղաւորվելու են Գանձակի շրջանի մօտ գիւղերում։

Մինչև այժմ ստամոքսային հիւանդութիւններից մեռել են մօտ 40 հոգի, մեծ մասը երեխաներ։ Գիւղերը ընդունում են փախստականներին մեծ սիրով և բաժանում են իրանց մէջ ընտանիք ընտանիք։

Ի նկատի ունենալով մեր լեռնային շրջանի մօտալուտ ցրտերը, շատ մեծ կարիք կայ ընդհանրապէս հագուստեղէնի. դա ամենասուր կարիքն է, ապա բժշկական շարժական օգնութեան, դեղօրայքի և սապոնի։ Գաղթականները ստանում են պետական նպաստ օրական՝ առողջները 10-ական կ., թոյլերը 15-ական, հիւանդները 20-ական։ Մեծ անհրաժեշտութիւն կայ աշխատանքի կազմակերպման թէ տղամարդկանց և թէ կանանց համար. բոլորն էլ աշխատանք են փնտռում, դիմում սրան-նրան և ձգտում գնալ քաղաքները։

Այս գործն է ահա, որ պէտք է իրանց վրա վերցնեն հայկական կազմակերպութիւնները, քանի որ Քաղաքների Միութիւնը վերցրել է փախստականների բժշկական օգնութեան գործը և դրա համար չէ խնայում ոչ մի միջոց։

Ա. Աթանասեան

Հ. ՆՊԱՍՏ. ԸՆԿ. ԼԻԱԶՕՐԻ ԶԵԿՈՒՑՈՒՄԸ

—

Հայ Նպաստամատոյց Ընկերութեան լիազօր Գր. Վարդանեան Երևանից, սեպտ. 12-ից, հետևեալն է գրում յիշեալ Ընկերութեան վարչութեանը.

* * *

Ամսիս 2-ին Երևան հասայ։ Խորէն սրբազանը ինձ յայտնեց, որ մեկնելու ենք Ալաշկերտի շրջանը։ Գործի ուշանալու պատճառ եղաւ Ս. Յարութիւնեանից սպասվելիք աւտոմոբիլը, որը հազիւ 5—6 օր յետոյ ստացվեց. բացի այդ՝ մեծ դժուարութեամբ ձիեր ճարվեցին։ Այսօր արդէն ամեն ինչ պատրաստ մեկնում ենք դէպի Իգդիր և ապա Ալաշկերտի հովիտը։ Խմբի ղեկավարն է ինքը Խորէն սրբազանը, իսկ ընկերացողներն են՝ Քաղաքների Միութեան կողմից Մ. Հասան-Ջալալեան, Եղբ. Օգնութեան Կոմիտէի կողմից Թ. Տօշեան և ինժեներ Թ. Նիկողոսեան, Նպաստ. Ընկ. կողմից Գր. Վարդանեան. խմբի մէջ կան նաև 3 զինված ծառայողներ։

Խումբն իրան նպատակ է դրել՝ ա) ամենայն կերպ օգնութեան հասնելու այդ շրջանում տեղաւորված հայ ազգաբնակութեան, առանձնապէս ուշադրութիւն դարձնելով որ նա հնարաւորութիւն ունենայ հունձը կանոնաւորապէս քաղելու և ամբարելու, բ) նպաստելու ձմեռային բնակարանների շինութեան և գ) բանւորական ույժեր մատակարարելու գաղթականներից Վանի ճանապարհը բաց կարելոյն արագ պատրաստելու (Թափարիզի և Ղօթուրի լեռնանցքները)։ Բացի դրանից, ըստ նորագոյն տեղեկութիւնների, Կըզըլ-Դիզէից մինչև Բայազէդ ու Կարէ ժամանակաւորապէս տեղ են բռնել մօտ 15,000 փախստականներ, բոլորն էլ Վանից ու շրջակայքից վերջին անգամ փախած. հարկ անհրաժեշտ է օգնութեան հասնել և դրանց, մինչև որ հնարաւորութիւն ստեղծվի վերադառնալ հայրենիք։ Այստեղից Խորէն սրբազանի կարգադրութեամբ դրանց համար ուղարկված են ալիւր ու աղ և հաց թխելու սաջեր։

Ինչ վերաբերում է տեղումս ունեցած մեր ապրանքներին՝ կօշիկեղէններին, յայտնում եմ, որ դրանք երկուշաբթի օրը կը տրվեն տեղիս «Աշխատանքի տանը», ուր բացառապէս աշխատում են վանեցի օրիորդներ, և բոլորը զանազան հասակի կարվել-պրծնելուց յետոյ, մի մասը, համաձայն տեղիս Եղբ. Օգն. վարչութեան դիմումի, կը յատկացվի մօտ 200 որբերի, իսկ միւս մասի բաժանումը ինքը սրբազանը յանձն առաւ նպատակայարմար կերպով կարգադրել։ Կարծում եմ՝ այս կարգադրութիւնից դժգոհ չէք մնալու։ Չը մոռանամ յայտնել, որ նրա տրամադրութեան տակ է դրված բոլոր կօշիկներն և եղած թելը։

Պարտք եմ համարում նոյնպէս յայտնել, որ բացի իմ ճամպրուկից՝ 2 ճամպրուկ էլ դրել եմ խմբի տրամադրութեան ներքոյ, նաև 4 ճանապարհորդական մահճակալները և 7—8 կտոր ամանեղէն։

Տեղումս գաղթականների խնամքի գործը հետզհետէ աւելի լաւ պայմանների մէջ է դրվում. բացի Եղբ. Օգն. հիւանդանոցից՝ բացված է նաև Քաղաքների Միութեան հիւանդանոցը։ Մօտ 13,000 հոգի տեղաւորված են տներում. դրսում մնում են 5—6000 հոգի, որոնց համար էլ աշխատանք չէ խնայվում կամ տեղափոխելու յարմար վայրեր և կամ ստեղծելու աւելի տանելի պայմաններ։

Քաղաքումս մնացող փախստականների մեծ մասը քաղաքացիներ են, մասնաւորապէս վանեցիք։ Այս շաբաթվայ մէջ վանեցի ինտելիգենտները, մօտ 50 հոգի, երկու ժողով գումարեցին առաջնորդարանում, ուր քննութեան առնելով իրանց վիճակը՝ վճռեցին ու կազմակերպեցին մի կոմիտէ, նպատակ դնելով աջակցել տեղական Եղբ. Օգն. Կոմիտէին, որպէսզի վերջինս նպաստը աւելի և աւելի նպատակայարմար կերպով բաժանի։ Այդ ժողովը ի միջի այլոց զբաղվեց իրանցից խլված զէնքերի խնդրով, բայց անկարող լինելով որոշ եզրակացութեան գալ, ընտրված կոմիտէին թողվեց այդ մասին մտածել և հարկ եղած միջոցները ձեռք առնել ետ ստանալու իրանց զէնքերը։

Վերջացնելով ներկայ գրութիւնս, այսուհետև, անշուշտ, պարբերաբար կը տամ ձեզ տեղեկութիւն ինչպէս մեր արշաւանքների գործունէութեան, նոյնպէս և ընդհանուր դրութեան մասին։

ԻՄ ԱՌԱՋԱՐԿԸ ՈՐԲԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

—

Ցաք ու ցրիւ են լինում որբերը։ Անհատները, դրդված հայրենասիրութիւնից, նոյնիսկ որդեգրում են սրանց և վերցնում-տանում։ Զանազան ընկերութիւններ, կոմիտէներ արդէն բանում են որբանոցներ։ Իսկ հայոց ամենահռչակաւոր, ամենավստահելի հիմնաւորը Կովկ. Հայոց. Բարեգործ. Ընկ. իր բեղուն անցեալով, իր արդի 70 ճիւղերով լուռ ու մունջ՝ ձեռքերը ծալած կարծէք գոյութիւն էլ չունի։ Սրտի կսկիծով արձանագրելով դառն իրականութիւնը, այսու հրաւիրում եմ Կովկ. Հայոց Բարեգործ. Ընկ. Խորհրդին Հայաստանի բեկորների որբերի ընդհանուր խնամակալութիւնը, հոգատարութիւնը, դաստիարակութիւնը ստանձնել, միաժամանակ պարտաւորվելով համայն ազգի առաջ, որ այդ որբերը պիտի պահվեն, խնամվեն և առաջին իսկ պատեհ օրին, երբ խաղաղութիւնը լիուլի վերականգնէ, տեղափոխվեն Մայր Հայաստան։

Անհրաժեշտ է, որ որբերը անվեն, մեծանան և լինեն ապագայում ոչ թէ մի-մի Պարոյր Հայկազններ, մի-մի Լևոն կայսրներ, այլ հայեր, կապված Հայաստանի հողի և ջրի հետ։

Տ. Նազարեան

ՄՈՍԿՎԱՅԻ ՀԱՅԵՐԸ ԵՒ ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

—

Մոսկվա, 6 սեպտ.

Ամսիս 5-ի երեկոյեան Լազարեան ճեմարանի դահլիճում տեղիս հայկական կոմիտէի նախաձեռնութեամբ կայացաւ մի բազմամարդ ժողով, ուր հրաւիրված էր Մոսկվայի ամբողջ հայ գաղութը։ Չը նայած այն հանգամանքին, որ եղանակը անձրևային էր, քաղաքում գործադուլների պատճառով էլեկտրաքարշը չէր երթևեկում, ամենահեռաւոր թաղամասերից անգամ ուսանող թէ քաղաքացի շտապել էին ներկայ գտնվել ժողովին։ Նախագահ ընտրվեց պ. Կուսիկեանը։ Ամենից առաջ խօսքը տրվեց Մոսկվայի հայկական կոմիտէի լիազօր պ. Թադէոսեանին, որը նոր էր վերադարձել Էջմիածնից։ Մէկ և կէս ժամ տևող իր զեկուցման մէջ պարօնը նախ կանգ առաւ հայ փախստականների ծանր վիճակի վրա, յետոյ մանրամասն թւեց, թէ ինչ է անում Մոսկվայի կոմիտէն նրանց համար՝ Էջմիածնում տաք կերակուր է տալիս օրական 20,000 հոգու, Մարգարա գիւղում հաց և շաքար է բաժանում երկրից եկող և կամ ետ վերադարձողներին, պատսպարում, բուժում և խնամում է մօտ 300 որբեր, որոշ չափի էլ բժշկական օգնութիւն հասցնում հիւանդ գաղթականներին։ Մի քանի խօսք ասաց նոյնպէս միւս կոմիտէների գործունէութեան մասին, որից երևաց, որ օգնութեան գործը Էջմիածնում այնքան էլ կանոնաւոր հիմունքների վրա չի դրված և որ գաղթականութեան վիճակը դեռ շատ հեռու է տանելի համարվելուց։ Ի վերջոյ պ. Թադէոսեանը առաջարկեց՝ ա) Էջմիածնում բանալ հացի նոր փուռ, որովհետև եղածները կերակրում են գաղթականութեան միայն մի մասին՝ օրական 8000 հոգու, բ) տաք կերակուր բաժանել օրական ոչ թէ 20,000, այլ 35,000 հոգու, գ) ամեն կերպ աշխատել, որ գաղթականներին Գանձակի և Թիֆլիսի նահանգը տեղափոխելու ծրագիրը շուտով իրականանայ, քանի որ ձմեռը մօտենում է, և գաղթականները չեն կարող Օրգովից մինչև Երևան միշտ այդպէս բացօթեայ քարշ տալ իրանց գոյութիւնը. նրանք կը պատսպարվեն միայն հայ գիւղացու յարկի տակ. դ) Վեհափառը Էջմիածնում աջակիցներ չունի, նա մենակ է. կը կամենար իր ձեռքի տակ ունենալ բանիբուն և քաղաքական նուրբ հոտառութեան տէր անհատներից կազմված մի խորհրդական մարմին, որը նրան նեցուկ և զօրավիգ լինէր ներկայումս հայութեան ապրած ծանր րոպէներին. . . . .

. . . . . . Մոսկվայի հայութիւնը պարտաւոր է մտածել այդ մասին։

Մտքերի երկար փոխանակումից յետոյ ժողովը որոշեց, որ առաջիկայում ևս Մոսկվայի կոմիտէի գործունէութիւնը լինի ինքնավար հողի վրա, միայն թէ նրա լիազօրները միշտ սերտ կապ պահպանեն գաղթականներին օգնող միւս կոմիտէների հետ։ Ի նկատի առնելով գաղթականութեան ունեցած մեծ կարիքները, ժողովը գտաւ, որ իր ընձեռած միջոցները դեռ քիչ են, դեռ պէտք է աւելի մեծ գումար ունենալ և աւելի լայն չափերով օգնել։ Մոսկվայի հայերի շրջանում իրանց իսկ ցանկութեամբ պէտք է հաւաքվէր 750,000 ր., բայց մինչև այժմ հաւաքվել է և մեծ մասամբ ծախսվել 400,000 րուբլի. ժողովը միաձայն որոշեց շուտով գանձել մնացած գումարը և նոր ժողովարարութիւն անելով՝ 750,000-ի վրա աւելացնել նորից 250,000 ր., որով Մոսկվայի հայութիւնը հայ գաղթականութեան օգտին նուիրաբերած կը լինի մի միլիոն րուբլի։ Որոշվեց նոյնպէս հեռագրով շնորհակալութիւն յայտնել կոմիտէի՝ գաղթականների շրջանում գործող խմբին, որի մի քանի անձնազոհ անդամները, մանաւանդ այս րոպէին, ծանր հիւանդ պառկած են Երևանի քաղաքային բարակում և այլուր։

Մի քանի հարցերի լուծումն էլ՝ ժողովը վերապահեց Մոսկվայի կոմիտէին, ինչպէս օրինակ Մեծ Իշխան Նիկոլայ Նիկոլայեվիչին հեռագրով խնդրելը, որ նա հովանաւորէ հիւծված հայութիւնը, Էջմիածնում խորհրդակցական մարմին ունենալու հարցը, պետութիւնից յօգուտ գաղթականների ստացված նպաստն աւելացնելու համար և ուր որ հարկն է դիմում անելը, Մոսկվայից գաղթականներին օգնող և խնամող էլի նոր մարդիկ Էջմիածին ուղարկելը և այլն։

Ս. Ոսկերչեան

ԱՍՏՐԱԽԱՆԻ ՀԱՅ ՕՐ. ԴՊՐՈՑԻ ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՐՑԸ

—

Աստրախան, 2 սեպտեմբերի

Արդէն սկսված է սեպտեմբերը՝ ուսման աւետաբերը։ Աստրախանի որ փողոցով անցնում ես, ամեն տեղ տեսնում ես ուսումնարանների պատուհաններն ու դռները լուացած-մաքրած, որոնք նշան են ուսումնարանական կեանքի վերսկսման. միայն հայոց օրիորդական դպրոցի շէնքն է լուռ, մռայլ ու տխուր դիտում իր շուրջը, կարօտակէզ սպասելով իր սաներին։

Արդեօք ե՞րբ պէտք է նրա դռներն էլ բացվեն իր սիրասուն սաներին նորից իր գիրկն ընդունելու։

Վեց-եօթ տարի է, ինչ կառավարութիւնը փակել է միակ օրիորդական չորս-դասաբանեան դպրոցը, դուրս թողնելով և միանգամայն զրկելով մօտ 200 հայ օրիորդների իրանց մայրենի լեզուով ուսում ստանալուց։ Փակվելուց յետոյ թէև քաղաքներ ու երկար գրագրութիւններ սկսվեցին, բայց ոչ մի հետևանք չունեցաւ, շնորհիւ այն հանգամանքի, որ կառավարութիւնը անվստահ էր դէպի հայերը և վատ աչքով էր նայում մեզ վրա։

Անցաւ այդ անցողական շրջանը և սկսվեց մի նոր շրջան, և հայը իր անհերքելի զոհաբերութիւններով և իր թափած կարմիր արիւնով ցոյց տալեց կառավարութեան սխալ վերաբերմունքը դէպի հայերը և գրաւեց նրա վստահութիւնն ու համակրութիւնը։

Այժմ շատ յարմար ժամանակ է նորից բարձրացնել օրիորդական դպրոցի բացման հարցը, մանաւանդ որ լուսաւորութեան մինիստրը այնպիսի մի լուսամիտ մարդ է, որ շատ բարեացկամ կերպով վերջացնում է այնպիսի հարցեր, որոնք իր նախորդների ժամանակ անհնար էին համարվում և միանգամայն վնասակար։

Երբ յայտնի եղաւ կոմս Իգնատիևի գործունէութիւնը. երբ Պետ. Դումայում ընդունվեց այնպիսի բանաձև, որով նպատակ ազգերը այլևս խորթ զաւակներ չը պէտք է համարվէին Ռուսաստանում, թեմ. առաջնորդը նոյնպէս պէտք է սթափվէր և նորից նոր թափով ու ույժով բարձրացնէր օրիորդ. դպրոցի բացման հարցը։

Հիմա թէև մի քիչ ուշ է, բայց և այնպէս թեմ. առաջնորդը լաւ կանէր վերցնել դպրոցի փակման գործերը կամ ինքը անձամբ գնար Պետրոգրադ և կամ իր ներկայացուցչին ուղարկէր ծանօթացնելու Պետ. Դումայի Աստրախանի անդամներին, որոնցից մէկն է Տիրանգուլեանը, նոյնպէս և Պապաջանեանին, խորհրդակցել նրանց հետ և տեսնել, թէ ինչպէս և կամ ինչ միջոցով յարմար կը լինէր նոր մինիստրին դիմել և թոյլտւութիւն խնդրել նրանից դպրոցը գոնէ հնգեամեայ սկզբունքներին վերաբանալու։

Պէտք է կարծել, որ այժմ շատ յարմար ժամանակ է այդպիսի հարցերի աջող լուծումը ստանալու։ Պէտք է շտապել, քանի Պետ. Դումայի անդամները դեռևս Պետրոգրադումն են։ Այժմ ամեն մի օրը նշանակութիւն ունի։

Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

ԹԻՖԼԻՍ

— Ի պատասխան Վորոնցովկա և Նովօ-Միխայլովկա գիւղերի (Բորչ. գաւ.) մոլոկան համայնքի հեռագրի, Թիֆլիսի նախկին փոխարքան, որի միջոցով ուղարկված էր այդ հեռագիրը նոր փոխարքայ Նորին Կայսեր. Բարձրութիւն Մեծ Իշխան Նիկոլայ Նիկօլայեվիչին, վերջինիցս ստացել է հետևեալ հեռագիրը.

Խնդրում եմ Վորոնցովկա և Նովօ-Միխայլովկա գիւղերի մոլոկան համայնքներին յայտնել իմ սրտագին շնորհակալութիւնը նրանց աղօթքների և արտայայտած զգացմունքների համար։

Գեներալ-ադիւտանտ ՆԻԿՈԼԱՅ

— Հաստատապէս հաղորդում են, որ Կովկասի նոր փոխարքայ Նորին Կայսերական Բարձրութիւն Մեծ Իշխան Նիկոլայ Նիկոլայեվիչ Թիֆլիս կը ժամանի սեպտեմբերի 24-ին։ Իսկ սեպտ. 13-ին արդէն տեղս հասաւ նոր փոխարքայի զինուորական մասի օգնական՝ ինֆանտերիայի գեներալ Ն. Ն. Եանուշկեվիչ։ Անցած կիրակի վերջինիս ներկայացաւ քաղաքագլուխ Ալ. Խատիսեան։ Եանուշկեվիչը արդէն մտել է իր պարտականութիւնների կատարման մէջ։

— Ոստիկանապետը հրամայում է. «Թաղական հսկիչ Ալեքսանդր Ալեքսիէվը արբած էր։ Եւ դա այն ժամանակ, երբ ամենուրեք յամառ կռիւ է մղվում արբեցողութեան դէմ, երբ հէնց մենք ինքներս ենք պատասխանատւութեան ենթարկում այն անձանց, որոնք արբած երևում են փողոցներում։ Այդօրինակ ծառայողներին տեղ չի կարող լինել ոստիկանութեան շարքերում, և այդ պատճառով առաջարկում եմ նրան անմիջապէս հրաժարական տալ»։

— Թիֆլիսում կազմակերպվել է հայ դրամատիկ դերասանների խումբ՝ ղեկավարութեամբ Ց. Զարիֆեանի, որը շրջելու է բոլոր հայաբնակ վայրերը՝ Կովկասում և Անդրկասպեան երկրում։ Խումբը բաղկացած է աչքի ընկնող դերասանական ույժերից. ռեպերտուարը կազմված է, ինչպէս հաղորդում են, ինքնուրոյն նորութիւններից։ Խումբը իր գործունէութիւնը կը սկսի հոկտ. 1-ից։

— Քաղ. դումայի հերթական նիստը տեղի կունենայ այսօր՝ սեպտ. 17-ին։

—

ԲԱՔՈՒ

— Բաքուի քաղ. դուման իր վերջին նիստում որոշեց նոր փոխարքայ Մեծ Իշխան Նիկոլայ Նիկոլայեվիչին ուղարկել հետևեալ հեռագիրը. «Բաքուի քաղ. դուման իր արտակարգ նիստում որոշեց ամենահպատակօրէն ողջունել Ձերդ Կայսերական Բարձրութեան, Թագաւոր Կայսրի կամքով, Կովկասի փոխարքայութիւնը ընդունելու առթիւ։ Դրա հետ միաժամանակ Բաքուի քաղ. դուման իր բարոյական պարտքն է համարում յայտնել Ձեր Կայսերական Բարձրութեան, որ հոգով ցաւելով մեծ հայրենիքի համար այս ծանր րոպէներին և խորապէս հաւատալով ռուս զօրքի անխորտակելի զօրութեանը և նրա վերջնական յաղթութեանը թշնամու վերաբերմամբ, Բաքու քաղաքը միանգամայն միանալով Ռուսաստանի քաղաքային և զեմստվոյին միութիւնների հետ, բերում է և պատրաստ է ապագայում էլ զոհ բերել ամեն, ինչ-որ կը պահանջվի նրանից պատերազմը վարելու մինչև յաղթական վերջը և մեր հերոս-զօրականների գործն ու տանջանքը թեթևացնելու համար։ Միևնոյն ժամանակ դուման խորապէս հաւատում է, որ Ձերդ Կայսերական Բարձրութիւնը, Ձեզ յանձնած երկիրը կարող ձեռքով կը տանէ քաղաքացիական և տնտեսական զարգացման ճանապարհով և ընդհանուր սկզբունքներով մեր հայրենիք Մեծ Ռուսաստանի հետ միասին»։

— Աստրախանից հեռագրում են «Р. Сл.»-ին. «Սեպտ. 9-ին այստեղ տեղի ունեցան ծանր դէպքեր։ Ամբոխը քարուքանդ արաւ մի քանի խանութներ և կրպակներ, զրկեց ազգաբնակութեանը կենսական մթերքներից և զգեստից։ Քաղաք. դուման կոչ ուղղեց, որի մէջ յորդորում է ազգաբնակութեանը հանդարտվելու։ Կալանաւորվել են մի քանի հարիւր մարդ, որոնցից մի քանիսի մօտ գտնվել են կողոպտված իրեր»։

—

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

— Չը նայած Գորեմըկինի եռանդուն պաշտպանութեան, նախնական գրաքննութիւնը վերականգնելու առաջարկը չանցաւ մինիստրների խորհրդի մէջ։ Մամուլի դէմ որոշված է գործադրել այլ միջոցներ։

— Արքայական կայանն է մեկնել նորից մինիստրների խորհրդի նախագահ Գորեմըկինը։

— Դուրնովոյի մահվան առթիւ «Н. В.»-ն, տպելով հանգուցեալի կենսագրութիւնը, յանձին նրա տեսնում է հասարակական ձեռնարկութիւնների և հասարակական նախաձեռնութեան արտայայտութեան համոզված հակառակորդի։ «Рѣчь»-ը ասում է, որ պատերազմից յետոյ Ռուսաստանը ապրելու է նոր կեանքով, և այնպիսի մարդիկ, ինչպէս Դուրնովոն է, տեղ չեն ունենալու նրանում։ «Б. В.»-ի մէջ Պրոտոպէրը պնդում է, որ 30 արծաթով Դուրնովոն վաճառեց ռուսական ազատութիւնները։ «День»-ը ընդգծում է, որ Դուրնովոն ամենավճռական պատերազմ յայտարարեց յեղափոխութեան. հանգուցեալը իր ամբողջ կեանքում Մալիւտա Սկուրատովի նման չարիքով էր ապրում և գտնվում էր չարութեան մթնոլորտի մէջ։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

—

Օպերա

Թատրոնական սեզոնը բացվեց արդէն։ Սեպտեմբերի 15-ին Արքունական Թատրոնը սկսեց իր օպէրային ներկայացումները «Жизнь за Царя» օպէրայով։ Ներկայ սեզոնի, ինչպէս և անցեալ սեզոնի, ղեկավարն է արտիստ Եւլախովը։

Առաջին ներկայացման՝ յիշեալ օպէրայում հանդէս եկան նոր ույժեր՝ տ. Սաղկէվիչ (լիրիք սոպրանո)՝ Անտոնինայի դերում, Լերեդէվ (տենոր)՝ փեսայի դերում։ Հին ույժերից մասնակցում էր Նվէց (բաս)՝ Մինինի դերում։ Երաժշտութեան ղեկավարն է Պոզովսկի, որ, դատելով նոյն իսկ առաջին փորձից, ցոյց տուեց բաւական մեծ հմտութիւն։

Որքան կարելի է դատել առաջին օպէրայից, խումբը բաւական ուժեղ է և փորձված։ Թատրոնը ծայրէ ծայր լի էր։

Ա.

ՄԱՄՈՒԼ

Անցեալներում «Մշակի» մէջ մենք տպեցինք Միլիւկովի և Աջէմեանի ճառերը զինուորական ցենզուրայի մասին. այժմ այդ առթիւ Մենշիկովը «Н. В.»-ում գրում է հետևեալը.

Առանց ցենզուրայի անկարելի է եօլա գնալ, «չի կարելի հօ մերկացնել պետական գաղտնիքները», — կասէք դուք։ Ի հարկէ չի կարելի։ Բայց չէ՞ որ դրանք ոչ ոք էլ չէ մերկացնում։ Ես չեմ յիշում ոչ մի մեղադրական վճիռ, որով ժուռնալիստը պատժվէր, օրինակ, զինուորական գաղտնիք հրապարակելու համար։ Ո՛չ մէկը՝ վերջին 40 տարվայ ընթացքում։ Սա արդէն նշանակութիւն հօ ունի։ Մեր զինուորական գաղտնիքները տարածայնել են հէնց իրանք զինուորականներն, ի հարկէ, bona fide, — պատուիրելով արտասահմանում, օրինակի համար, այն, ինչ որ պէտք է շինվէր տանը։ Չէ՞ որ թնդանոթներ և ռազմամթերք մենք պատուիրում էինք մեր հէնց այժմեան թշնամիներին՝ գերմանացիներին ու աւստրիացիներին, նշանակում է՝ վաղօրօք տեղեկացնում էինք նրանց, թէ ինչպէս և ինչով ենք զինված մենք և ինչ չափով։ Երբեմն մեզանում արտասահման էին հասցվում գաղտնի յատակագծեր, ինչպէս եղաւ յայտնի պատմութեան մէջ Վիկկերսի հետ։ Իսկ մեր զինուորական իշխանութիւնները երբեմն այնքան վատ էին պահում բերդերի պլանները, կորահասքի ծրագիրները և այլն, որ դրանք գողացվում էին և ծախվում արտասահմանում։ Հայրենիքի դաւաճանների թւում, որոնք ծառայել են գերմանական կառավարութեան, եղել են մարդիկ՝ զանազան պրոֆեսիայի պաշտօնեայ, դրանց թւում և զինուորականներ, բայց չի եղել և ոչ մի ժուռնալիստ. յամենայն դէպս ես չեմ յիշում նման մի դէպք։

Եւ քանի որ այդ այդպէս է, ոչ մի ժուռնալիստ երբէք չէ եղած հայրենիքի դաւա-

ճան, կամ նման մի բան, Մենշիկովը հարց է տալիս.

Ուրեմն խիստ չափազանցված չէ արդեօք մամուլի վտանգը զօրաբանակի համար:

Ցեսայ Մենշիկովը մի նոր հարց է տալիս, թէ ռուս ժուռնալիստին յայտնի են լինում արդեօք զինւորական գաղտնիքներ, և եթէ այդ գաղտնիքներն այնքան մատչելի են հասարակութեան, որ ժուռնալիստը իմանում է նրանց, այդ դէպքում դրանք էլ ինչ գաղտնիքներ են:

Ես կարծում եմ,—շարունակում է նա,—որ ռուս ժուռնալիստի ականջը զինւորական «գաղտնիքը» հասնում է արդէն նրանից յետոյ, երբ այդ «գաղտնիքը» սեփականութիւն է դառնում զինւորական շրջանին, օֆիցերների կանանց և սրանց ծկումուշկաներին», զինւորական լրաբերներին, որոնք աննկատելիօրէն ներս են խցկվում այդ շրջանը, և, վերջապէս, մեծ հասարակութեան:

Այնուհետև Մենշիկով նկատում է, թէ զինւորական ցենզուրայի գոյութիւնը գործնականապէս ապահովում է միայն լռութեան տալ մեր պակասութիւնները, որոնք գեղեցիկ կերպով յայտնի են մեր թշնամիներին, բայց միանգամայն անյայտ՝ ռուս հասարակութեանը: Այդ մասին իրաւացի դիտողութիւններ անելուց յետոյ, Մենշիկովը շարունակում է.

Ես առա վերջացնում եմ իմ դերը՝ թէ մարդկային և թէ գրական, բայց պէտք է մեռնեմ այն բանի դառն գիտակցութեամբ, որ ես զուրկ էի պրօֆեսիօնալ ազատութիւնից և այդ պատճառով արի անհամեմատ քիչ, ինչ որ կարող էի անել և ինչ որ պարտաւոր էի անել իմ ժողովրդին ծառայելու: Մեռնելու եմ խորին համոզմունքով, որ մարդկային խօսքը պէտք է ազատ լինի, պատասխանատու իր յանցանքի համար, ինչպէս մարդկային ամեն գործունէութիւն,—գործը կատարելուց յետոյ և ոչ թէ նախ քան գործը, և միայն դատարանով: Ասացէք, արդեօք հասարակութիւնը չէ՞ր դառնայ խելագարանոց, եթէ նախնական ցենզուրայի սկզբունքը գործադրէինք մարդկային ամեն աշխատանքի վերաբերմամբ: Ամենքը հասկանում են, որ անարխիական իշխանութիւնից աւելին անհնարին կը լինէր մտածել, եթէ, օրինակի համար, ամեն մի բաժակ թէյ, ամեն մի պնակ կերակուր ուղարկվէր նախնական ցենզուրայի: Չէ որ թէյի և կերակուրի մէջ կարող է թոյն լինել,

[illegible]

Մենշիկովը իր յօդուածը վերջացնում է այսպէս.

[illegible]

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԸՆԿԵՐ ԳՈՐԾԱԿԱՏԱՐՆԵՐԻՆ

[illegible]

Հայերիս ներկայ սարսափելի դրութեան ժամանակ ամեն դասակարգ իր կարողութեան չափով հանդէս է եկել դժբաղդ հայերիս գործում, մանաւանդ մեծ Ռուսաստանի ժողովուրդը:

Իսկ մեր ամենալինտիր, ամենանուրբ և ամենասառը գործունեայ դասակարգը նայում է, առում է, խօսում է և ուրիշներին դատում և այնպէս է կարծում, թէ օգնութեան գործն իրան չէ վերաբերում: Սարսափելի սխալմունք:

Ընկեր-գործակատարներ, եկէք ժողովվենք, առնենք խօսենք և մեր մէջ վճռենք մեր ստացած ռոճիկների 20-երորդ մասը ամեն ամիս նուիրենք մեր հարազատ եղբայրներին և քոյրերին. և եթէ ինքներս այս գործը կարգադրել չը կարողանանք, կը դիմենք վաճառականների նախագահ պ. Միլեանին, նա կը կարգադրէ, խնդրելով բոլոր վաճառականներին իրանց գործակատարներին համոզելու այս օգնութեան գործի մէջ հանդէս գալու:

Վաճառականութեան գործակատարների այս կարգադրութիւնը երևան դուրս գալով, կամայ-ակամայ հրապարակ դուրս պիտի գայ այն գործակատարների խումբը, որ հաստատված է իշխանութիւնից —«Общество приказщиковъ».

Սրանից յետոյ ես դիմում եմ համքարներին ու դաբաղներին:

Պարոններ, հաւաքվեցէք, խորհուրդ արէք և օգտակար միջոց գտէք. և թէպէտ ինքներդ ամենադժուար դրութեան մէջ էք ներկայումս, այնու ամենայնիւ ձեր ամեն մի լուման աւելի կը յիշվի, քան հարուստների հարիւրները. «Երանի ողորմածաց, զի նոքա ողորմութիւն գտցեն»:

Ն. Սար.

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՑԱՅՏՆՈՒՄ Է

ՇՈՒՇԻ, Բանւոր Դարպինեանին.—Ձեր նամակն անկարող ենք տպել, որովհետև թերթի մէջ տպված յայտարարութիւնների վերաբերեալ հերքումն կամ այլ բացատրութիւններ չենք տպում:

ԹԻՖԼԻՍ, Խլղաթ Արօյեանին (մշակ).—Ձեր անունով մի բացիկ է ստացված խմբագրութեանս մէջ: Նամակագիրն է Ալէքսան Արօյեանը: Նամակը գրված է Թիֆլիսի կենտր. № 8 լազարէթից: Մտէք խմբագրատուն և ստացէք այդ բացիկը:

Խմբագիր-հրատարակիչ՝ Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Печатать дозволено военной цензурой.

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Թիֆլիսի ժամերով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է՝

№ 3	դէպի Բաթում	1 ժ. 45 ր.	ցերեկ.
№ 4	» Բագու	7 ժ. 3 ր.	երեկ.
№ 6	(արագ) »	12 ժ. 8 ր.	ցերեկ.
№ 9	» Բաթում	8 ժ. 53 ր.	երեկ.
	» Ջուլֆա	8 ժ. 53 ր.	երեկ.
	» Բօրժոմ	3 ժ. 20 ր.	ցերեկ.

ԺԱՄԱՆՈՒՄ Է ԹԻՖԼԻՍ՝

№ 3	Բագուից —	12 ժ. 54 ր.	ցերեկ.
№ 4	Բաթումից —	5 ժ. 55 ր.	երեկ.
№ 5	Բագուից (արագ)	7 ժ. 41 ր.	երեկ.
№ 10	Բաթումից —	9 ժ. 51 ր.	առաւ.
	Ջուլֆայից —	8 ժ. 11 ր.	առաւ.
	Բօրժոմից —	7 ժ. 25 ր.	առաւ.

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Բոլոր հայ գրախանութներում վաճառւում են ծխական և պետական դպրոցների համար իմ կազմած

ԿՐՕՆԻ ԴԱՍԱԳԻՐՔԸ

[illegible]

ՍԱՀԱԿ ա.-ք. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

(հ. կ.) 523. 8—8

ՊՐԻ ГОНОРРЕѢ

въ острой и хронической формѣ, а также ея послѣдствіяхъ съ громаднымъ успѣхомъ примѣняется испытанный въ теченіе долгихъ лѣтъ препаратъ

„АРМАТИНЪ" А. Я. АКУЛІАНЦА

для внутренняго употребленія. „Арматинъ" совершенно безвреденъ для организма и одинаково успѣшно примѣнимъ къ мужчинамъ и женщинамъ. При употребленіи „Арматина" не требуется никакихъ спринцеваній, промываній, прижиганій, бужированій и т. п.

ПРЕДОСТЕРЕЖЕНІЕ. „Арматинъ" А. Я. Акуліанца вызвалъ на рынкѣ разнаго рода грубыхъ и вредныхъ для организма поддѣлокъ, а потому просятъ г.г. покупателей быть особенно осторожными при покупкѣ и требовать „Арматинъ" только А. Я. Акуліанца съ этикетомъ бѣлая ромашка. Цѣна 1 кор. 1 р. 75 к. Продажа въ аптекахъ по реп. вр. Аптекамъ, аптек. складамъ, лечебницамъ и пр. лечебн. учрежд.—скидка на главн. складѣ А. Я. АКУЛІАНЦА. Москва, Уланскій п. 21.

(հ. կ.) 174. 0—50

Յ. ԴԱՂԲԱՇԵԱՆԻ

ՍՏՈՅԳ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ըստ Նորագոյն աղբիւրների, նկարազարդ, գինը 50 կ.:

ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՌԻ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ, ընդարձակ նախաբանով լեզուի ուղղագրութեան մասին, գինը 50 կ.:

ՌՈՒՍԵՐԷՆԻ ԱՅԲԲԵՆԱՐԱՆ և ԱՌԱՋԻՆ ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ, բազմաթիւ նկարներով և պատկերներով, կազմած լաւագոյն մեթոդով, անհրաժեշտ գիւղական ուսումնարանների համար, գինը 20 կ.:

Բ. ՏԱՐԻ, գինը 40 կ.:

ՌՈՒՍԵՐԷՆԻ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ԻՆՔՆՈՒՍՈՅՑՆԵՐ Ա. մաս, գ. 25 կ., Բ. մաս, գ. 40 կ.:

ՌՈՒՍ ՀԱՅ ԼԻԱԿԱՏԱՐ ԲԱՌԱՐԱՆ գ. 9 ր.:

ՀԱՅ ՌՈՒՍ ԼԻԱԿԱՏԱՐ ԲԱՌԱՐԱՆ, գինը 6 ր.:

Գումարով գնողներին զեղչ:

Դիմել հեղինակին՝ А. ДАГБАШЯНУ. г. Тифлисъ. Московская 13, կամ գրախանութներին: (կ.) 648. 2—1

Ծախվում են

1) «ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳԱՂՏՆԻ ՑԱՒԵՐԻ ԲԺՇԿԱՐԱՆ» նկարներով, բազմաթիւ խորհուրդներով և բէցէպտներով: Անհրաժեշտ գիրք և պարզ ու հասկանալի գրված ամեն մի չափահասի համար. բազմաթիւ նախազգուշութեան կանոններ տրիպէրով և այլ ցաւերով չը վարակվելու համար: Գրքի մէջ կայ նաև սուր և խրօնիկական տրիպէրի և բժշկութեան մասին, բէցէպտներով: Գինը 50 կոպ.:

2) «ՓՈՐՁՆՈՒԹՆԵՐԻ ԱՌՋԵՒՈՒ ԲԺՇԿԱՐԱՆ», ամեն տեսակ պատահական փորձանքներ, հիւանդութիւններ, թունաւորութիւններ և նրանց շուտափոյթ օգնելը: Բազմաթիւ տնային դեղեր և խորհուրդներ: Շատ պարզ ու հասկանալի լեզուով: Ամեն մարդու անհրաժեշտ գիրք գրպանի համար, և ամեն մարդ կարող է մեծ օգնութիւն հասցնել թէ իրան և թէ ուրիշներին: Գինը 30 կոպ.:

[illegible]

Тифлисъ. Сомеонская ул. № 9. Мелитинскому фельдшеру А. Г. Есаяицу.

(հ-կ.) 311. 100—38

ՌՈՒՍԵՐԷՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ ԻՐԱԻՈՒՆՔՆԵՐՈՎ ԵՒ **ՀԱՏՈՒԿ ՊԱՏՐԱՍՏԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ**

ՅՈՎՀ. ՋԱՔ. ՏԷՐ-ՍՏԵՓԱՆԵԱՆՑԻ

Ընդունելութեան քննութիւնները օգոստոսի 24-ից: Պարապմունքների սկիզբը՝ ուսումնարանում—սեպտեմբերի 1-ից, կուրսերում—սեպտ. 15-ից՝ I Тумановская ул. с. д. № 31.

640. 10—3

Առևտրի եւ Արդիւնաբեր. Մինիստրութեան հսկողութեան ներքոյ

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԳԻՏԵԼԻՔՆԵՐԻ ԿՈՒՐՍԵՐ

Տ. Մ. ՓԻԼՈՍԵԱՆԻ

ԵՐԿՍԵՌ ԱՆՁԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

(Թիֆլիս, Միխայլովսկի պր., № 24, տէլ. № 9—76.)

Խնդիրների ընդունելութիւնը սեպտեմբերի 1-ից: Պարապմունքների սկիզբը սեպտեմբերի 15-ից: Ծրագիրներն ու կանոնները ուղարկվում և տրվում են ձրիաբար՝ կուրսերի դիւանատնից:

(կ. ե. հ.) 480. 0—25

Առևտրի եւ Արդիւնաբեր. Մինիստրութեան հրատարակութեան ներքոյ գտնվող

Հաշուապահական Կուրսեր Դ. Կ. ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆՑԻ

Թիֆլիս, Նիկօլայէվսկայա փող., № 36,

Նոյն տեղը ՊԱՆՍԻՕՆ Մ. ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆՑԻ

Ընդունվում են աշակերտներ լրիւ պանսիօնով, դասերի պատրաստութեամբ և առանց: Խնդիրների ընդունելութիւնը երեկոյեան ժամը 3—7-ը:

(ե. հ. շ. կ.) 541. 50—19

Ս.-Պետրօգրադի Պետական Կօնսերվատօրիայի Գեղարուեստական Խորհրդի

◆—◆ ԴՐՈՒԱՏՄԱՆ ԱՐԺԱՆԱՑԱԾ ◆—◆

Հայ դպրոցների III և IV բաժանմունքների

ԵՐԳ-ՁԱՅՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԳԻՐՔ

Առաջարկում ենք մեր

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԱՅԲԲԵՆԱՐԱՆԸ

Ա. մաս՝ Երգիատոնիզմ. —◆— Գինը 35 կոպէկ:

Դիմել բոլոր հայ գրավաճառներին:

Պահեստը Ա. Մանուկեանի մօտ. հասցէն՝ Գայեանեան դպրոց:

ՌՈՄԱՆՈՍ ՄԵԼԻՔԵԱՆ, ԱԶԱՏ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

(կ. հ.) 620. 8—3

Լոյս են տեսել և վաճառվում են

ՍԱԼ-ՄԱՆԻ

ՀԱՅԱԶԳԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՀԵՐՈՍՆԵՐ

Պատկերազարդ հետևեալ գրքերը.

1-ին. Գեներալ-ադիւտանտ ԿՈՄՍ Մ. ԼՕՌԻՍ-ՄԵԼԻՔԵԱՆ 40 կ.

2-րդ. Դաղստանի և Կարսի հերոս գեներալ-ադիւտանտ Յ. ԼԱԶԱՐԵԱՆ 30 կ.

3-րդ. Բայազէտի հերոս գեներալ-լէյտենանտ ԱՐՇ. ՏԷՐ-ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ 35 կ.

Երեք գրքերը միասին՝ ճանապարհածախսով և վերադիր վճարով արժէ 1 ր. 35 կ.:

Դիմել հետևեալ հասցէով՝ Тифлисъ, Бебутовская ул. № 6. Екатеринѣ Айруни.

(ե.հ.) 699. 10—4

ՏԵԽՆԻՔԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

ԻՆԺԵՆԵՐ

Տ. Ա. ԲՈՒԴԱՂԵԱՆԻ

Բագու, Կրասնօվօդսկայա փ. տ. Աւան-Իւզբաշեանցի: Հեռախօս № 23-49, 23-50.

Առաջարկում է ամբողջ Կովկասի և Պարսկաստանի համար խսկապէս ԴԻԶԵԼ շարժիչներ (մօտօրներ) յայտնի ԿՕԼՕՄԵՆՍԿԻ ընկ. մեքենայագործարանից:

Հօրիզօնական անգլիական շարժիչներ, (մօտօրներ) «ԿՐՕՍԼԷՅ» ընկերութեան մեքենայագործարանից «Դիւրացրած Դիզել» սիստեմի, որ գործ է ածվում նաւթի բոլոր տեսակներով. նաւթի ծախսն է մի ժամում ամեն մի ուժին ½ ֆունտ կամ 200 գրամ:

Գազային շարժիչներ, որոնք բանում են թէ բնական և թէ գեներատորային գազով:

Ջրհան և ջրմուղ մեքենաներ (նասօսներ):

Ջրի շարժիչներ (տուրբինաներ):

Սառոյց պատրաստող մեքենաներ «Ցէնիկս» ընկ. գործարանից:

Ամեն տեսակ էլէքտրական մեքենաներ և պիտոյքներ յայտնի «Դինամօ» ընկ. գործարանից:

Երկրագործական մեքենաներ՝ լօկօմօբիլներ, ցորեն մաքրող մեքենաներ, տրակտօրներ և այլն՝ յայտնի ամենայն ամերիկական «ԿԷՑՍ» (Case) ընկեր. գործարանից:

Մեծ ճանապարհի վրա աշխատելու համար ԱՒՏՕՄՕԲԻԼՆԵՐ նոյն ամերիկական «ԿԷՑՍ» (Case) ընկերութեան գործարանից:

Վերոյիշեալ տեխնիքական գրասենեակը իր վրա է վերցնում զանազան գործարաններ սարքել և գործի գցել իր միջոցներով՝ ինժեներներով և վարպետներով:

Դիմել՝ Баку, Техническая Контора Т. А. БУДАГЯНЦЪ.

Արտասահմանից՝ Bacou (Russie) Bureau Technique T. A. Boudaguian, Ingénieur.

(հ.կ.) 551. 150—131

БИЧЪ ЧЕЛОВѢЧЕСТВА ПОБѢЖДЕНЪ.

На леченіе хроническаго триппера нужно потерять только 50 минутъ и Вы избавитесь разъ навсегда отъ этого недуга который Васъ мучилъ несколько лѣтъ, подтачивалъ Ваше здоровье, разрушалъ Вашъ организмъ и укорачивалъ Вашу жизнь.

ДАРОВОЙ РЕЦЕПТЪ.

Нужно взять только 2 двойныхъ флакона „рапидъ" и коробку пилюль разрѣшен. медиц. совѣтомъ за № 1295 и ежедневно теряя на леченіе только двѣ минуты въ теченіе трехъ недѣль будете совершенно здоровы. Въ теченіе пяти лѣтъ изобрѣтенный мною средство „рапидъ" излечило десятки тысячъ больныхъ и успѣло заслужить громкую извѣстность по всей россіи и даже заграницей.

Кромѣ того, преимущество моего предложенія заключается въ томъ, что Вы матеріально не рискуете, такъ какъ, если не излечитесь, то по полученіи отъ Васъ анализа мочи, указывающ., что болѣзнь не излечена, я немедленно возвращу Вамъ деньги, затраченныя на покупку моего лекарства.

Такая увѣренность въ благопріятномъ дѣйствіи моего препарата „рапидъ" основана на четырехлѣтнемъ съ нимъ опытѣ.

За это время тысячи больныхъ пользовались „рапидомъ", и результатомъ пользованія во всѣхъ случаяхъ было полное излеченіе, на что у меня имѣются доказательства въ видѣ очень многочисленныхъ благодарностей-писемъ. Такіе результаты говорятъ сами за себя и даютъ мнѣ полное право смѣло заявить что случаевъ неизлеченія препаратомъ „рапидъ" нѣтъ, и каждый больной, употребившій два двойныхъ флакона препарата „рапидъ" безусловно излечивается, какъ бы болѣзнь долго ни продолжалась.

Обращаю вниманіе больныхъ на то обстоятельство, что моя увѣренность въ средствѣ „рапидъ" и мое обѣщаніе не голословны, въ подтвержденіе чего каждому, выписавшему отъ меня 2 двойныхъ флакона препарата „рапидъ", я вмѣстѣ съ лекарствомъ высылаю обязательство о возвратѣ денегъ въ случаѣ неизлеченія.

Цѣна за два двойныхъ флакона (полный курсъ леченія) и коробка пилюль 9 руб. Наложен. плат. и съ пересылкой 10 р. Нал. платеж. высылается только по полученіи 3 руб. задатка.

Заказы и требованія адресовать исключительно въ Кавказское отдѣленіе Московской Лабораторіи, М. Деламуре, Тифлисъ Эриванск. пл. Пушкинская 3 отд. 6|М верхный этажъ.

(կ.) 609. 50—2